

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**

**Факультет іноземних мов
Кафедра англійської філології та методики навчання
англійської мови**

Кваліфікаційна робота

**ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК УЧНІВ 10 КЛАСУ
З ВИКОРИСТАННЯМ ЧАТ-БОТІВ**

**Спеціальність: 014.02 Середня освіта (Мова та література (англійська))
Предметна спеціальність 014. 021 (Мова та зарубіжна література
(англійська))**

**Освітня програма “Середня освіта (Англійська мова, німецька
французька мови та літератури, зарубіжна література)”**

**Здобувача другого (магістерського)
рівня вищої освіти
групи мСОАМ-22
Якимишин Анастасії Любомирівни**

**НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат педагогічних наук, доцент
Гупка-Макогін Надія Ігорівна**

**РЕЦЕНЗЕНТ:
кандидат педагогічних наук, доцент
М’яковський Михайло Євстахович**

Тернопіль – 2025

АНОТАЦІЯ

Актуальність теми зумовлена цифровізацією освіти та потребою в оновленні підходів до навчання граматики. Метою роботи є обґрунтувати ефективність чат-ботів у розвитку граматичної компетентності. Завдання включають: 1) аналіз теорії та вікових особливостей учнів; 2) вивчення можливостей чат-ботів; 3) розроблення системи вправ; 4) оцінювання результативності. Використано методи аналізу, синтезу, моделювання, педагогічного експерименту. Основні результати: створено комплекс граматичних завдань і підтверджено позитивний вплив чат-ботів на якість засвоєння граматики. Робота містить вступ, 3 розділи, висновки, список джерел і 17 таблиць.

Ключові слова: граматика, чат-боти, цифрові технології, навчання англійської, старшокласники.

ABSTRACT

The master's thesis investigates the development of grammar skills in 10th-grade students by using chatbots. The relevance of the study is driven by the digitalization of education and the need to modernize approaches to teaching grammar. The aim is to substantiate the effectiveness of chatbots in enhancing grammatical competence. The tasks include: (1) analyzing theoretical foundations and learners' characteristics; (2) exploring chatbot potential; (3) designing grammar tasks; (4) evaluating their effectiveness. Methods used: analysis, synthesis, modelling, and pedagogical experiments. The main results demonstrate that chatbot-based tasks improve students' accuracy and mastery of grammar. The thesis includes an introduction, 3 chapters, conclusions, a reference list and 17 tables.

Keywords: grammar, chatbots, digital technologies, English language teaching, high school students

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК У УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ	11
1.1 Структура та зміст граматичної компетентності	11
1.2 Психолого-педагогічні особливості учнів 10 класу	19
1.3 Використання чат-ботів у викладанні англійської граматики	25
Висновки до розділу 1	29
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК УЧНІВ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ЧАТ-БОТІВ	31
2.1 Відбір англомовних матеріалів для розвитку граматичних навичок учнів 10-го класу	31
2.2 Етапи формування граматичних навичок на уроці англійської мови	34
2.3 Розробка граматичних завдань на основі чат-ботів для учнів 10-го класу	41
Висновки до розділу 2	48
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКЛАДАННЯ ГРАМАТИКИ НА ОСНОВІ ЧАТ-БОТІВ	52
3.1 Організація та процедура експериментального дослідження	52
3.2 Аналіз та інтерпретація експериментальних результатів	54
Висновки до розділу 3	64
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	81

Список скорочень

ЗЗСО – заклад загальної середньої освіти

ЗОШ – загальноосвітня школа

ЗУН – знання, уміння та навички

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

МОН України – Міністерство освіти і науки України

НАУ – Національна академія наук України (за потреби)

НУШ – Нова українська школа

ОПП – освітньо-професійна програма

ПЗ – програмне забезпечення

СЗО – середня загальна освіта

ТПК – техніко-педагогічні компетентності

ВСТУП

Актуальність дослідження «Формування граматичних навичок учнів 10 класу з використанням чат-ботів» зумовлюється глибинними трансформаціями сучасного освітнього середовища, у якому цифрові технології перестають бути допоміжним інструментом і стають інтегральною складовою навчального процесу. Сучасний учень старшої школи функціонує в інформаційному просторі, що характеризується динамічністю, багатоканальністю та переважанням інтерактивних форматів взаємодії, а відтак традиційні методики формування граматичних умінь потребують модернізації відповідно до нових освітніх реалій. Чат-боти як елемент освітньої штучноінтелектної екосистеми відкривають можливості для персоналізації навчання, індивідуального темпу опанування матеріалу, негайного зворотного зв'язку та інтенсивного тренування граматичних структур у форматі діалогової взаємодії. Саме ці характеристики відповідають психологічним особливостям розвитку десятикласників, для яких притаманні потреба у самостійності, високий рівень цифрової грамотності та орієнтація на інтерактивні види діяльності.

Проблема формування граматичних навичок набуває особливої значущості у зв'язку з переходом освітньої системи до компетентнісної моделі, що передбачає не лише володіння правилами, а й уміння застосовувати їх у реальних комунікативних ситуаціях. Чат-боти забезпечують природну мовленнєву практику, моделюють автентичні комунікативні сценарії, дозволяють уникнути мовленнєвого бар'єра та створюють безпечне середовище для багаторазового відпрацювання граматичних конструкцій без ризику оцінювання чи осуду. Дослідження ролі таких інструментів у процесі шкільного навчання стає особливо важливим на тлі стрімкого розвитку освітніх AI-технологій, які активно впроваджуються у світову та українську практику.

Крім того, війна та пов'язане з нею змішане або дистанційне навчання посилили потребу у цифрових рішеннях, здатних підтримувати стабільність і безперервність освітнього процесу. У цих умовах чат-боти можуть компенсувати обмеженість очної взаємодії, забезпечуючи постійний доступ до граматичних тренажерів та комунікативних завдань. З огляду на актуальність розвитку цифрової компетентності учнів та необхідність оновлення методичних підходів до навчання граматики, дослідження можливостей використання чат-ботів у формуванні граматичних навичок старшокласників є своєчасним, соціально значущим та теоретично обґрунтованим.

Об'єкт дослідження – процес формування граматичних навичок учнів 10 класу в умовах сучасного шкільного мовного навчання.

Предмет дослідження – педагогічні умови, методи та технології формування граматичних навичок учнів 10 класу із застосуванням чат-ботів як інструменту інтерактивної мовної практики.

Мета дослідження – обґрунтувати та розкрити ефективність використання чат-ботів у процесі формування граматичних навичок учнів 10 класу, визначивши їхній потенціал для підвищення якості мовної підготовки, індивідуалізації навчання та оптимізації граматичної практики.

Для досягнення поставленої мети було визначено низку завдань.

Завдання дослідження

- проаналізувати теоретичні підходи до визначення змісту та структури граматичної компетенції, окреслити її місце у формуванні комунікативної компетентності учнів середньої школи.
- розкрити психолінгвістичні, методологічні та педагогічні засади навчання граматики, визначити чинники, що впливають на ефективність засвоєння граматичних структур учнями 10-го класу.

- дослідити можливості застосування чат-ботів у навчанні англійської граматики, охарактеризувати їх функціональні переваги, педагогічні потенціали та дидактичні обмеження.
- проаналізувати психолого-педагогічні особливості учнів 10-го класу, що визначають оптимальні методичні умови використання чат-ботів для формування граматичних навичок.
- обґрунтувати методологічні принципи та етапи формування граматичних навичок із використанням чат-ботів, визначити ефективні прийоми й моделі інтерактивної взаємодії «учень – чат-бот».
- розробити систему граматичних завдань і вправ на основі чат-ботів для формування граматичної компетентності учнів 10-го класу.
- організувати та провести експериментальне дослідження, спрямоване на перевірку ефективності запропонованої методики використання чат-ботів у засвоєнні граматики.
- проаналізувати й інтерпретувати результати експерименту, визначити рівень покращення граматичних навичок учнів та оцінити педагогічну доцільність і ефективність запропонованої технології.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному обґрунтуванні й теоретичному осмисленні можливостей застосування чат-ботів як інтерактивного інструменту формування граматичної компетентності учнів 10-го класу, що досі недостатньо представлено у вітчизняній педагогічній теорії. У роботі уточнено зміст поняття «граматична компетенція» в контексті цифровізованого освітнього середовища, розкрито потенціал чат-ботів як засобу персоналізованої мовної практики та визначено їхню роль у

трансформації традиційної методики навчання англійської граматики. Новизна також проявляється у розробці моделі інтерактивної взаємодії «учень – чат-бот» на уроках англійської мови, що забезпечує поступове, етапне формування граматичних навичок та поєднує психолінгвістичні механізми засвоєння, методичні принципи комунікативного навчання й інструменти штучного інтелекту. Важливим результатом новизни є й експериментальне підтвердження ефективності впровадження чат-ботів як засобу інтенсифікації граматичної практики учнів старшої школи.

Методи дослідження включали аналіз, узагальнення, систематизацію та інтерпретацію наукових джерел з лінгводидактики, психолінгвістики та методики викладання іноземних мов; порівняльно-методичний аналіз підходів до формування граматичних навичок у традиційному та цифровому форматах; моделювання структури та змісту граматичних завдань, адаптованих для взаємодії з чат-ботами; педагогічне спостереження та діагностику навчальної діяльності учнів; експериментальне тестування ефективності запропонованої методики; кількісний та якісний аналіз результатів експерименту з використанням елементів статистичної обробки даних. Застосування комплексу взаємодоповнюючих методів забезпечило об'єктивність дослідження та можливість порівняння традиційних і цифрових підходів до навчання граматики.

Теоретичне значення полягає в уточненні та поглибленні наукових уявлень про структуру граматичної компетенції учнів старшої школи, обґрунтуванні психолінгвістичних механізмів формування граматичних навичок у цифровому освітньому середовищі та розкритті дидактичних можливостей сучасних чат-ботів у навчанні англійської мови. У ході дослідження розроблено методичну модель інтерактивної граматичної практики, яка поєднує принципи комунікативно-орієнтованого навчання та інструменти машинної взаємодії, що розширює теоретичну базу сучасної

лінгводидактики та сприяє формуванню нових підходів до використання штучного інтелекту у шкільному навчанні.

Практичне значення результатів роботи виявляється у створенні прикладної системи граматичних завдань, інтерактивних вправ і навчальних сценаріїв для чат-ботів, орієнтованих на учнів 10-го класу, які можуть бути інтегровані у навчальний процес як у межах уроку, так і в індивідуальній позакласній роботі. Розроблені рекомендації можуть бути використані вчителями англійської мови для підвищення ефективності граматичної підготовки учнів, оптимізації зворотного зв'язку та інтенсифікації мовленнєвої практики.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати магістерського дослідження були апробовані шляхом публікації наукової статті «Формування граматичних навичок учнів 10 класу з використанням чат-ботів» у Магістерському науковому віснику Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (2025р.).

Структура дослідження визначена його метою та завданнями. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, списку використаних джерел та додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи дослідження, окреслено наукову новизну та практичне значення магістерської роботи.

У першому розділі розкрито поняття граматичної компетентності, охарактеризовано її зміст і структуру, проаналізовано психолого-педагогічні особливості учнів старшої школи та виокремлено труднощі формування граматичних навичок, зумовлені віковими особливостями учнів 10 класів.

Другий розділ присвячено етапам формування граматичних навичок в учнів 10 класів та містить розроблену нами методику використання чат-ботів

у процесі навчання граматики іноземної мови, а також систему вправ і завдань, спрямованих на формування та закріплення граматичних навичок.

У третьому розділі подано опис експериментальної перевірки ефективності методики формування граматичних навичок учнів 10 класів із використанням чат-ботів, а також аналіз та інтерпретацію отриманих результатів.

У висновках узагальнено результати проведеного дослідження, сформульовано основні теоретичні положення та практичні рекомендації.

Додатки містять зразки анкет для вчителів та учнів щодо досвіду використання чат-ботів у процесі навчання граматики іноземної мови, а також матеріали для визначення рівня сформованості граматичних навичок і вмотивованості учнів 10 класів до вивчення англійської мови.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК У УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

1.1 Структура та зміст граматичної компетентності

Сучасна методика навчання іноземних мов орієнтується не лише на формування окремих мовних умінь, а й на цілісний розвиток іншомовної компетентності, яка включає низку взаємопов'язаних компонентів. Одним із найважливіших є граматична компетентність, що забезпечує здатність коректно будувати висловлювання, логічно формулювати думки та дотримуватися граматичних норм мови [9, с. 5]. Володіння граматичною системою дозволяє учням успішно розв'язувати комунікативні завдання та досягати ефективної взаємодії з носіями мови або з тими, хто також володіє іноземною мовою. Тому формування граматичної компетентності виступає одним із ключових завдань сучасної освіти, адже саме вона визначає здатність здобувачів використовувати мову в реальних життєвих і професійних ситуаціях. Граматика виконує роль своєрідного фундаменту, на якому ґрунтуються інші складові мовної компетентності — лексична, фонетична, прагматична тощо. Недостатність граматичних умінь або їх фрагментарність можуть спричиняти значні труднощі у сприйнятті та продукуванні мовлення. Відтак граматична компетентність розглядається як базовий елемент загальної мовної підготовки, що забезпечує успішність комунікації іноземною мовою. Вона передбачає здатність до використання граматичних структур для створення осмислених висловлювань відповідно до мовної норми та соціокультурних особливостей ситуації спілкування [10].

Граматична компетентність охоплює не лише вміння правильно застосовувати граматичні правила в усному та письмовому мовленні, а й здатність розпізнавати й інтерпретувати граматичні структури у висловлюваннях інших [4, с. 24]. Вона базується на сукупності знань і

навичок, що включають морфологічні, синтаксичні, фонетичні та інші мовні елементи. Граматична грамотність передбачає не механічне відтворення правил, а усвідомлення їхньої функціональності та доречності у певних комунікативних ситуаціях. Як наголошує О. В. Касаткіна, граматична компетентність полягає у здатності розуміти граматичні засоби мови й використовувати їх для побудови висловлювань на основі певних закономірностей, що сприяє творчому, а не шаблонному застосуванню мовних конструкцій [22, с. 52]. На думку О. Гурмана, сформована граматична компетентність включає також уміння адаптувати граматичні форми до конкретної ситуації спілкування, що забезпечує точність передавання інформації та її коректне сприйняття [13, с. 16]. Це робить граматичну компетентність одним із центральних чинників успішного опанування іноземної мови.

У більш широкому розумінні граматична компетентність охоплює знання мовних правил, які регулюють структуру слів, морфем і речень, а також уміння правильно їх застосовувати в різних умовах. Вона є динамічним компонентом мовленнєвої діяльності, що передбачає ефективне використання граматичних конструкцій у поєднанні з іншими складовими комунікативної компетентності — лексичною, прагматичною, соціолінгвістичною. Такий інтегрований підхід формує цілісну здатність до іншомовного спілкування та забезпечує повноцінне функціонування мови в усіх видах мовленнєвої діяльності.

Формування граматичної компетентності посідає центральне місце у навчанні іноземної мови, особливо на етапі здобуття вищої освіти, коли здобувачі мають не лише оволодіти навичками спілкування, але й навчитися граматично коректно будувати висловлювання в різноманітних комунікативних ситуаціях. Засвоєння граматичних структур і закономірностей функціонування мови стає підґрунтям для розвитку комунікативних умінь, оскільки саме граматики забезпечує логічність,

структурованість і зрозумілість мовлення. Зміст граматичної компетентності спрямований на досягнення важливих навчальних цілей: формування здатності ефективно спілкуватися англійською мовою з урахуванням особливостей різних видів мовленнєвої діяльності — аудіювання, говоріння, читання та письма; долучення здобувачів до нового соціокультурного середовища через англійську мову, що передбачає знайомство з культурою, літературою та суспільними реаліями англійських країн; розвиток мовних, інтелектуальних та когнітивних умінь, які дозволяють не лише застосовувати граматичні конструкції, а й аналізувати та усвідомлювати їх. Не менш важливим є створення мотивувального навчального простору, який стимулює студентів до постійного вдосконалення мовних умінь і подальшого оволодіння англійською мовою [1].

Граматична компетентність включає кілька ключових компонентів, серед яких граматичні навички, граматичні знання та граматична усвідомленість. Граматичні навички є базою, що забезпечує здатність правильно розпізнавати та використовувати граматичні структури у різних видах мовленнєвої діяльності. Вони поділяються на рецептивні та репродуктивні. Рецептивні навички передбачають уміння ідентифікувати граматичні форми під час слухання або читання, що дозволяє студентам правильно інтерпретувати значення й функції структур у мовленні. Саме ця здатність забезпечує повноцінне розуміння змісту висловлювань та адекватну реакцію на них [41, с. 74]. Репродуктивні граматичні навички, своєю чергою, охоплюють уміння будувати власні висловлювання відповідно до граматичних норм англійської мови. Вони включають вибір граматичної форми, яка найбільш точно відповідає комунікативній меті, та її правильну реалізацію в усному чи письмовому мовленні. Різниця між цими видами навичок полягає у тому, що рецептивні активізуються під час сприймання інформації, тоді як репродуктивні — у процесі власного мовлення [41, с. 74].

Граматичні знання становлять іншу важливу частину граматичної компетентності, оскільки забезпечують теоретичне підґрунтя для формування практичних умінь. Вони включають інформацію про граматичні правила, закономірності побудови речень, морфологічні та синтаксичні особливості мови. Наявність ґрунтовних знань дозволяє студентам правильно добирати форми дієслів, будувати заперечні та питальні конструкції, використовувати складні граматичні явища, такі як інфінітиви, герундії, порівняльні форми прикметників чи складнопідрядні речення [9, с. 6–7].

Граматична усвідомленість передбачає здатність свідомо аналізувати та застосовувати граматичні конструкції у різних формах мовленнєвої діяльності. Це не лише інтуїтивне володіння правилами, а розуміння їхнього змісту, функцій та місця у мовній системі. Усвідомлене використання граматичних форм у конкретних комунікативних ситуаціях сприяє підвищенню точності мовлення та розвитку загальної мовної культури студента [9, с. 6–7].

Граматична компетентність є багатокомпонентною категорією, у якій кожний елемент виконує власну функцію в організації мовлення. Важливе місце належить морфологічній компетентності, яка охоплює знання та вміння, пов'язані з творенням і зміною форм слів. Опанування морфології є необхідним для забезпечення граматичної правильності мовлення, адже вона регулює ключові категорії — число, рід, відмінок, час і вид дієслів та інші морфологічні параметри. Для студентів важливо володіти морфологічними знаннями, аби грамотно будувати речення як в усному, так і в письмовому мовленні. До морфологічної компетентності належать знання про морфеми як мінімальні значущі елементи слова, вміння правильно змінювати слова залежно від їхньої граматичної ролі, орієнтуватися у системі словотворення та застосовувати орфографічні правила, пов'язані з граматичним оформленням висловлювань [44, с. 8]. Недостатній рівень морфологічної компетентності часто стає причиною граматичних помилок, що ускладнює

процес комунікації, особливо для тих, хто вивчає англійську мову як іноземну. Тому здатність коректно використовувати морфологічні знання є необхідною умовою успішного засвоєння граматики та досягнення комунікативної ефективності.

Синтаксична компетентність охоплює здатність студентів грамотно формувати речення різних типів відповідно до синтаксичних норм мови. На відміну від української, англійська мова характеризується жорстким порядком слів, що зумовлює особливу важливість синтаксично правильної побудови висловлювань. Цей компонент компетентності включає знання про структурні взаємозв'язки між словами в реченні, уміння розпізнавати й використовувати різні типи речень, володіння синтаксичними засобами для створення складних конструкцій, а також розуміння принципів узгодження, керування та особливостей пунктуації, оскільки розташування слів і розділових знаків прямо впливає на точність і зрозумілість висловлювань [44, с. 8–9]. Недостатній рівень синтаксичної компетентності часто стає причиною виникнення некоректних або малозрозумілих конструкцій, що суттєво ускладнює спілкування як у навчальному, так і в професійному середовищі.

Фонетична компетентність забезпечує здобувачам необхідні знання та вміння для точної вимови слів та адекватного використання інтонаційних моделей. Хоча її найчастіше асоціюють із правильною артикуляцією звуків, у межах граматичної компетентності вона виконує важливу роль, оскільки інтонація може визначати граматичний тип висловлювання та впливати на його смислову інтерпретацію. Для тих, хто вивчає англійську мову, особливо суттєвим є оволодіння типовими інтонаційними патернами, адже вони можуть змінювати значення речення, позначати питання, ствердження чи емоційні відтінки. До основних елементів фонетичної компетентності належать знання фонетичних норм, уміння розрізняти звуки, адаптувати вимову до стандартів, правильно розставляти наголоси, дотримуватися

ритмічної організації мовлення й використовувати інтонаційні засоби для передавання комунікативного наміру [44, с. 11]. Брак фонетичних умінь може призводити до спотворення вимови, що ускладнює сприйняття мовлення співрозмовниками.

Лексична компетентність є ще одним важливим складником мовної підготовки здобувачів освіти й передбачає вміння добирати й використовувати слова відповідно до граматичних норм та вимог комунікативної ситуації. Для студентів особливо важливо володіти різноманітним і достатньо широким словниковим запасом, адже це дозволяє повноцінно брати участь у дискусіях, створювати письмові роботи академічного характеру та ефективно представляти свої думки у професійному середовищі. Лексична компетентність включає знання значень слів, вміння використовувати сталі словосполучення, ідіоми та фразеологізми, здатність розширювати словниковий запас, а також правильно використовувати лексичні одиниці у різних граматичних формах і стилістичних контекстах [44, с. 10]. Недостатній рівень лексичної компетентності обмежує можливості мовця, ускладнює точне висловлення думок і перешкоджає успішному спілкуванню як усно, так і письмово.

Дискурсивна компетентність передбачає вміння поєднувати окремі речення в послідовний, логічно організований і зрозумілий текст. Вона охоплює здатність використовувати різноманітні засоби зв'язності — займенники, повтори, лексичні паралелі, сполучники та інші мовні інструменти, що забезпечують зв'язність і цілісність висловлювання. Розвинена дискурсивна компетентність дозволяє здобувачам освіти створювати складніші комунікативні продукти, дотримуючись при цьому логічної структури та смислової узгодженості тексту.

Прагматична компетентність охоплює здатність мовця добирати та застосовувати граматичні конструкції відповідно до своїх комунікативних намірів. Та сама граматична форма може реалізувати різні значення залежно

від контексту, а тому важливо вміти гнучко варіювати структури відповідно до ситуації спілкування та очікуваного ефекту. Цей компонент компетентності відображає усвідомлене й цілеспрямоване використання граматичних засобів у реальній комунікації.

Попри те, що кожен із розглянутих компонентів граматичної компетентності виконує власну функцію, вони тісно взаємопов'язані та взаємодіють у процесі мовлення. Морфологічні знання, наприклад, необхідні для правильного конструювання синтаксичних структур, оскільки зміна граматичної форми слова впливає на порядок слів у реченні та його граматичну правильність. Дискурсивні механізми, у свою чергу, допомагають мовцеві організовувати висловлювання у зв'язний і логічний текст, використовуючи синтаксичні та морфологічні ресурси.

Прагматична компетентність вимагає адаптації граматичних форм до конкретної комунікативної ситуації. Формальне чи професійне спілкування зазвичай передбачає використання складних мовних конструкцій, тоді як у повсякденному, неформальному контексті більш доречними є прості та прямі структури. Це підкреслює гнучкість граматичної компетентності, яка дає змогу мовцеві ефективно добирати мовні засоби залежно від обставин спілкування.

У сучасній методиці викладання іноземних мов граматична компетентність розглядається не як ізольоване явище, а як першорядний елемент загальної мовної компетентності. Вона є основою розвитку здатності студента вести результативну комунікацію іноземною мовою, адже без ґрунтового володіння граматичними правилами неможливо досягти високого рівня мовленнєвої майстерності. У навчальному процесі граматична компетентність виконує роль фундаменту, на якому вибудовуються інші складові мовленнєвої підготовки — лексична, соціолінгвістична, стратегічна тощо. Вміння формувати граматично коректні речення є основою для розуміння і продукування змістовних повідомлень у будь-якому виді

мовленнєвої діяльності. Граматична компетентність може постійно вдосконалюватися завдяки активному використанню мови у різноманітних комунікативних ситуаціях. Університетське середовище — семінари, дискусії, групові проекти, презентації — створює умови для систематичної практики та застосування граматичних знань у контекстах, наближених до реальних. Додаткові можливості відкриваються під час участі у міжнародних програмах, стажуваннях та міжкультурних обмінах, де спілкування з носіями мови сприяє швидкому вдосконаленню граматичних умінь і підвищує гнучкість у використанні мовних конструкцій.

Таким чином, граматична компетентність є багатовимірною і складною структурою, що охоплює морфологічні, синтаксичні, фонетичні, дискурсивні та прагматичні аспекти. Її роль у процесі оволодіння мовою є визначальною, оскільки саме правильне застосування граматичних правил забезпечує логічність, точність і зрозумілість висловлювань. Усвідомлення взаємозв'язку між компонентами граматичної компетентності дозволяє ефективно розробляти методики її формування та об'єктивно оцінювати рівень мовленнєвої підготовки здобувачів освіти.

1.2 Психолого-педагогічні особливості учнів 10-го класу

Психолого-педагогічні характеристики учнів 10-го класу становлять важливу основу для побудови ефективної методики навчання, зокрема у сфері формування граматичної компетентності при вивченні іноземної мови. Старшокласники перебувають на етапі ранньої юності, який характеризується інтенсивним когнітивним, емоційним і соціальним розвитком. На цьому етапі

формується здатність до абстрактно-логічного мислення, зростає рівень аналітичності й критичності суджень, що створює сприятливі умови для засвоєння граматичних структур, систематизації правил та їх усвідомленого застосування [12, с. 31]. Учні дедалі частіше намагаються осмислити закономірності мови, будувати внутрішні логічні моделі та схеми, що відповідає їхній когнітивній зрілості й тенденції до концептуального узагальнення [47, с. 88]. У цьому віці також активно розвивається метамовленнєва компетентність – здатність аналізувати мовні явища, пояснювати власні помилки, проводити самокорекцію [33, с. 19], що має суттєве значення для навчання граматики.

Психологи зазначають, що у 15–16 років відбувається якісний стрибок у розвитку уваги та робочої пам'яті: збільшується її обсяг, з'являється здатність переключатися між декількома когнітивними операціями, тривалий час утримувати матеріал у свідомості та здійснювати складну переробку інформації [58, с. 74]. Це дозволяє учням 10-го класу виконувати граматичні завдання підвищеної складності, проводити синтаксичний аналіз, порівнювати граматичні конструкції різних мов і виявляти закономірності у використанні часів, формальних засобів і структурних моделей [19, с. 41]. Водночас надмірне когнітивне навантаження може спричиняти втому та втрату уваги, тому навчання потребує поетапності, чергування видів діяльності та включення елементів інтерактиву [63, с. 28].

Емоційний розвиток старшокласників характеризується підвищеною чутливістю до оцінки з боку оточення, схильністю до переживань щодо власних успіхів і невдач, а також прагненням до самостійності та самоствердження [7, с. 12]. Це безпосередньо впливає на навчальну мотивацію: учні 10-го класу схильні краще працювати у підтримувальному, доброзичливому середовищі, де помилки не стають джерелом критики, а розглядаються як природна частина навчання [54, с. 63]. Формування граматичних умінь у такому психологічному контексті потребує

використання методів, що знижують тривожність і створюють безпечний простір для практики, зокрема рольових ігор, групових завдань, цифрових платформ та чат-ботів [29, с. 44]. Відчуття психологічного комфорту сприяє підвищенню продуктивності, розширює можливості для експериментування з мовними формами та зменшує страх перед помилками [76, с. 110].

Соціальний розвиток учнів цього віку пов'язаний із формуванням зрілого почуття відповідальності та самоконтролю, але водночас учні часто шукають соціального схвалення й орієнтуються на думку однолітків [38, с. 22]. У навчальному процесі це проявляється у потребі працювати в парах і малих групах, взаємодіяти з іншими учнями, порівнювати свої результати з результатами однокласників і брати участь у спільних проєктах [15, с. 71]. Соціальна взаємодія є важливим чинником ефективного засвоєння граматики, адже вона активізує мовленнєву діяльність, створює природні ситуації використання граматичних структур і сприяє розвитку дискурсивних та прагматичних компонентів мовної компетентності [61, с. 39].

Пізнавальна активність учнів 10-го класу набула цілеспрямованого характеру. Вони здатні ставити навчальні цілі, планувати діяльність, оцінювати результати й коригувати власні дії відповідно до поставлених завдань [73, с. 27]. Розвиток рефлексії дає змогу старшокласникам аналізувати власні помилки та виявляти причини їх виникнення. У цьому віці формується здатність до самостійного пошуку інформації та навчання, що робить учнів більш готовими до роботи з цифровими ресурсами, електронними платформами й чат-ботами, які передбачають ініціативність та відповідальність учня за власне навчання [46, с. 59].

Значну роль відіграє розвиток мовленнєвих здібностей, які у 10-му класі набувають системності й узгодженості. Розвинуте абстрактне мислення дозволяє учням краще розуміти граматичні категорії, відмінності між часовими формами, синтаксичні моделі та логічні зв'язки між висловлюваннями [31, с. 102]. Учні здатні оперувати складними

конструкціями, критично оцінювати тексти, аналізувати структуру речень і свідомо порівнювати граматичні системи різних мов [68, с. 83]. Це створює сприятливі умови для вивчення англійської граматики на високому рівні складності, зокрема модальних дієслів, умовних речень, інверсій, складнопідрядних конструкцій.

Разом із тим, старшокласники проявляють яскраво виражену потребу у практичній спрямованості навчання. Вони хочуть бачити реальний сенс і користь від того, що вивчають, особливо коли йдеться про іноземну мову [40, с. 58]. Викладання граматики повинно бути пов'язане з конкретними життєвими ситуаціями, професійною орієнтацією, автентичними матеріалами та сучасними технологіями, що підвищує інтерес та мотивацію учнів. У цьому контексті використання чат-ботів і цифрових середовищ є особливо актуальним, оскільки відповідає стилю навчання сучасних підлітків, їхній потребі у динамічності, інтерактивності та індивідуалізації навчання [17, с. 49].

Усе це дозволяє зробити висновок, що учні 10-го класу характеризуються комплексом психолого-педагогічних особливостей — когнітивною зрілістю, емоційною вразливістю, соціальною активністю, зростанням самостійності та високою навчальною мотивацією — які необхідно враховувати під час викладання англійської граматики. Урахування цих характеристик дає змогу адаптувати методику, обирати оптимальні технології, включно з чат-ботами та інноваційними цифровими інструментами, що суттєво підвищує ефективність навчального процесу та створює умови для гармонійного розвитку іншомовної компетентності учнів.

У старшокласників зростає здатність до довготривалої концентрації уваги, але водночас підвищується вибірковість сприйняття, тобто учні краще засвоюють матеріал, який має для них особистісну значущість або подається у формі, що відповідає їхнім інтересам та звичним моделям споживання інформації [42, с. 33]. Особливо ефективним є використання мультимедійних

засобів, інтерактивних елементів, цифрових платформ та чат-ботів, оскільки вони відповідають природній цифровій соціалізації сучасних десятикласників. Згідно з психолого-педагогічними дослідженнями, учні цього віку демонструють найвищий рівень продуктивності у середовищі, де навчальні стимули поєднуються з технологічно насиченим контентом — динамічними завданнями, відеофрагментами, інтерактивними діалогами та елементами ігровізації [56, с. 91].

Розвиток мислення у 10-класників характеризується переходом до формально-операційної стадії, за Ж. Піаже, коли учні здатні працювати з гіпотетичними ситуаціями, будувати умовиводи, оперувати абстракціями та логічними моделями [11, с. 14]. Це дозволяє їм набагато глибше осмислювати граматичні конструкції, зокрема такі складні явища, як умовні речення, модальні дієслова, пасивні структури, інверсії та складнопідрядні моделі речень, які потребують саме абстрактного аналізу та логічного структурування інформації [66, с. 105]. У процесі навчання важливо активізувати ці когнітивні можливості, пропонуючи завдання на класифікацію, зіставлення, моделювання та реконструкцію граматичних структур, що стимулює інтелектуальну активність і сприяє формуванню ґрунтовних знань [22, с. 47].

Особливу роль відіграє розвиток саморегуляції, який у 10-му класі набуває виразної цілеспрямованості. Учні здатні самостійно планувати власну діяльність, визначати пріоритети, розробляти індивідуальні стратегії навчання, що є важливою умовою опанування іноземної мови [74, с. 59]. Саморегуляція проявляється у вмінні оцінювати власний прогрес, контролювати час виконання завдань, добирати способи подолання труднощів. Це дозволяє інтегрувати в навчальний процес сучасні форми автономного навчання — онлайн-платформи, мобільні додатки, чат-боти, мінікурси — особливо ефективні для відпрацювання граматичних конструкцій, оскільки працюють у режимі самостійної взаємодії [36, с. 40].

Не менш важливим є розвиток мовленнєвої рефлексії. У 10-класників формується здатність не тільки інтуїтивно використовувати мовні структури, але й усвідомлено аналізувати їх функції, визначати граматичні категорії, знаходити закономірності та фіксувати типові помилки [24, с. 12]. Розвинена мовленнєва рефлексія є основою формування граматичної компетентності, оскільки учні цього віку можуть свідомо застосовувати правила, проводити самокорекцію й формувати глибше розуміння мовних явищ. Вона особливо посилюється при взаємодії з цифровими інструментами, які забезпечують миттєвий зворотний зв'язок і дозволяють учню порівнювати свої відповіді з правильними моделями [57, с. 53].

Соціальні особливості 10-класників тісно пов'язані з розвитком групової динаміки. У цьому віці учні схильні до співпраці, обміну думками, дискусій і спільного розв'язання навчальних завдань, що створює оптимальні умови для впровадження комунікативних методів навчання, роботи у парах, групових проєктів, дидактичних ігор та інтерактивних платформ [9, с. 33]. Значущість групи однолітків стає важливим мотивувальним фактором: учні швидше включаються у діяльність, що забезпечує соціальний престиж, схвалення або демонстрацію компетентності перед класом [45, с. 88]. Це особливо ефективно при виконанні комунікативних граматичних завдань, де учні можуть виявляти ініціативу, конструювати складні структури, аргументувати й відстоювати власні висловлювання.

Емоційно-вольова сфера учнів 10-го класу також зазнає суттєвих змін. Старшокласники мають розвинутіші механізми подолання стресу, проте залишаються вразливими до ситуацій публічної оцінки та критики [60, с. 22]. Для ефективного навчання англійської граматики важливо підтримувати атмосферу психологічної безпеки, у якій помилки сприймаються як природний етап навчання. Використання чат-ботів стає дієвим інструментом зниження емоційного напруження, оскільки учень може практикувати

граматичні структури без страху осуду, у зручному для себе темпі й форматі [17, с. 94].

Значну роль відіграє і ціннісно-мотиваційна сфера старшокласників. У цьому віці учні часто визначають професійні інтереси, починають усвідомлювати необхідність оволодіння іноземною мовою для майбутньої кар'єри, міжнародної мобільності, участі у проєктах, конкурсах або вступі до закладів вищої освіти [30, с. 79]. Тому граматику сприймається не просто як набір правил, а як інструмент досягнення реальних цілей. Підвищений інтерес до практичної користі знань спонукає до використання автентичних матеріалів, реальних комунікативних ситуацій, технологій штучного інтелекту й цифрових платформ, які роблять навчання більш змістовним і наближеним до реальних потреб [8, с. 55]. Крім того, у 10-класників формується висока здатність до міжпредметних зв'язків. Вони можуть використовувати логіку, елементи математичного мислення, знання з історії, літератури або природничих наук для аналізу граматичних структур, створення аргументованих висловлювань та інтерпретації контекстів [44, с. 100]. Це відкриває широкі можливості для міждисциплінарних завдань, тематичних проєктів та використання комплексних граматичних вправ, що формують не лише мовленнєву, а й загальнопізнавальну компетентність.

Отже, психолого-педагогічний портрет учнів 10-го класу включає широкий спектр характеристик — когнітивних, емоційних, соціальних, мотиваційних, мовленнєвих — які необхідно враховувати при організації навчання англійської граматики. Чим точніше методика відповідає цим особливостям, тим ефективнішим стає процес формування граматичної компетентності, особливо за умови інтеграції сучасних цифрових ресурсів і чат-ботів, які найповніше відповідають стилю навчання сучасних старшокласників.

1.3 Використання чат-ботів у викладанні англійської граматики

Використання чат-ботів у викладанні англійської граматики є однією з найдинамічніших тенденцій сучасної лінгводидактики, оскільки цифрові технології дедалі активніше інтегруються у навчальний процес, забезпечуючи нові формати взаємодії, персоналізоване навчання та інтенсифікацію граматичної практики. Чат-боти — це програмні агенти, здатні імітувати людську комунікацію та реагувати на запити користувача у режимі реального часу, що створює у здобувачів відчуття реальної взаємодії та активізує природні психолінгвістичні механізми породження мовлення [14, с. 58]. У процесі викладання англійської граматики чат-боти виконують функції віртуального партнера, тренажера, консультанта та оцінювача, що дає змогу значно розширити можливості традиційного навчального середовища [27, с. 66].

Однією з ключових переваг чат-ботів є можливість створення умов автономного і водночас керованого навчання, коли здобувач може вивчати граматику у зручному темпі, поступово ускладнюючи завдання відповідно до власного рівня підготовки [3, с. 41]. Дослідження показують, що учні, які регулярно взаємодіють із цифровими агентами, демонструють підвищення рівня граматичної точності та швидкість автоматизації структур завдяки частому повторенню й варіативній практиці [59, с. 12]. Чат-боти можуть моделювати реальні або наближені до автентичних ситуації спілкування — обговорення планів, опис подій, розповіді про майбутні наміри, аргументацію, листування — що сприяє природному появленню необхідності використовувати конкретні граматичні конструкції, такі як часові форми, умовні речення, пасивний стан, модальні дієслова [41, с. 77]. Саме контекстуалізація граматики у чат-ботах значно підвищує якість засвоєння, адже вона активізує когнітивні й емоційні механізми та створює умови для «занурення» у мовне середовище [32, с. 28].

Важливим аспектом є негайний зворотний зв'язок, який надають чат-боти. На відміну від традиційних вправ, де учень отримує перевірку лише після виконання завдання, цифровий агент реагує миттєво, що дозволяє коригувати помилки одразу й формувати правильні граматичні схеми у процесі самої взаємодії [67, с. 103]. Миттєвий фідбек є одним із найпотужніших чинників автоматизації граматичних структур, оскільки він забезпечує постійне підкріплення правильної форми, що відповідає принципам теорії оперантного навчання та когнітивних моделей пам'яті [12, с. 39]. Окрім цього, чат-боти можуть пояснювати граматичні помилки, наводити правильні приклади, пропонувати додаткові матеріали або короткі мікропояснення, що робить їх не лише тренажерами, а й цифровими мікровикладачами [75, с. 19].

З погляду методики, чат-боти сприяють реалізації диференційованого та адаптивного навчання. Цифровий агент здатний підлаштовувати складність завдань відповідно до успішності здобувача, пропонувати різні типи діяльності — від простих трансформаційних вправ до складних комунікативних завдань — і таким чином підтримувати оптимальний рівень когнітивного навантаження [21, с. 57]. У результаті учень отримує персоналізовану траєкторію оволодіння граматиною, що неможливо в традиційному форматі за великої кількості учнів у класі [48, с. 86].

Психолінгвістичні особливості взаємодії з чат-ботами також мають потужний вплив на формування граматичних навичок. Комунікація з ботом активізує механізм прогнозування мовлення — здобувач повинен передбачати реакцію бота та добирати граматичні структури відповідно до вербального контексту, що підвищує рівень мовленнєвої готовності та гнучкості граматичних операцій [63, с. 45]. Ряд досліджень доводить, що інтерактивна комунікація з цифровими агентами стимулює розвиток граматичної чутливості, здатності самостійно виявляти й виправляти помилки, що є

одним з найважливіших показників високого рівня граматичної компетентності [52, с. 70].

Особливе значення чат-боти мають у формуванні продуктивних граматичних навичок. У традиційному навчанні учні часто виконують переважно рецептивні завдання — вибір правильної форми, заповнення пропусків, співставлення структур. Натомість чат-боти стимулюють учня до продукування мовлення, оскільки комунікація відбувається у діалоговому форматі. Це забезпечує формування навичок спонтанного мовлення та використання граматичних форм у реальному часі [36, с. 111]. Інтерактивність платформ дозволяє створювати завдання різних типів — від імітацій діалогів до сюжетних сценаріїв, де учень змінює хід розмови своїми відповідями, що активізує вищі когнітивні процеси, включно зі стратегічним використанням граматичних засобів [10, с. 83].

Не менш важливим є вплив емоційної сфери на навчання. Чат-боти знижують «афективний фільтр» здобувачів, тобто рівень мовленнєвого страху й напруги, оскільки учні не бояться помилитися перед учителем або однолітками [51, с. 24]. Це особливо корисно для тих, хто має низьку впевненість у мовленнєвих уміннях або уникає участі в реальних діалогах. Робота з чат-ботом дозволяє практикувати граматику у безпечному середовищі, поступово підвищуючи рівень комунікативної сміливості [8, с. 96].

У методологічному плані чат-боти підтримують концепцію змішаного (blended) навчання, поєднуючи традиційні заняття та автономну цифрову практику. Вони дозволяють викладачам якісно урізноманітнювати граматичні вправи, організовувати онлайн-практику, перевіряти рівень засвоєння структур та проводити формувальне оцінювання [29, с. 90]. Платформи з чат-ботами здатні збирати статистику виконання завдань, аналізувати помилки, визначати типові труднощі та пропонувати індивідуальні стратегії їх подолання [73, с. 52].

Таким чином, використання чат-ботів у навчанні англійської граматики відкриває широкі можливості для підвищення ефективності навчального процесу. Чат-боти забезпечують інтерактивність, персоналізацію, контекстуальність і емоційну безпечність навчання, сприяють розвитку як рецептивних, так і продуктивних граматичних навичок і створюють умови для інтенсивної мовленнєвої практики. Завдяки своїй гнучкості та доступності вони стають одним із найперспективніших інструментів сучасної методики викладання іноземних мов.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було всебічно проаналізовано теоретичні засади формування граматичних навичок учнів середньої школи, що дозволило окреслити фундаментальні методичні, психолінгвістичні та педагогічні орієнтири, необхідні для ефективної організації навчального процесу. Дослідження поняття та структури граматичної компетенції засвідчило, що вона є багатокомпонентною категорією, яка охоплює граматичні знання, рецептивні й продуктивні навички, граматичну усвідомленість, здатність до інтерпретації та самокорекції мовних явищ. Граматична компетентність постає не просто як набір правил, а як інтегрована складова загальної іншомовної комунікативної компетентності, що забезпечує логічність, точність, структурованість і змістовність мовлення учнів.

Аналіз психолінгвістичних аспектів засвоєння граматики дав змогу визначити природні механізми формування граматичних навичок, зокрема взаємодію свідомого й несвідомого навчання, роль мовленнєвої пам'яті, автоматизацію операцій, вплив інтерференції рідної мови та значущість контекстуального подання матеріалу. Було встановлено, що ефективне оволодіння граматичними структурами можливе лише за умови поєднання

раціонального пояснення правил із широкою варіативною практикою у комунікативно наповнених ситуаціях. Саме поєднання когнітивних і практичних механізмів формує стійкі граматичні навички та забезпечує їх перенесення у реальне мовлення.

Методологічний аналіз підходів до викладання граматики показав, що сучасна лінгводидактика орієнтується на інтеграцію граматики у комунікативну діяльність, використання функціонально спрямованих завдань, опору на автентичні матеріали, поетапність навчання та диференціацію завдань відповідно до індивідуальних можливостей учнів. Особливого значення набувають інноваційні технології, серед яких чат-боти виступають перспективним інструментом для організації інтерактивної, персоналізованої та емоційно безпечної практики. Вони дозволяють відтворювати реальні мовні ситуації, забезпечують миттєвий зворотний зв'язок і створюють умови для природного використання граматичних структур у діалогічному середовищі.

Психолого-педагогічний аналіз вікових особливостей учнів 10-го класу підкреслив важливість урахування їхніх когнітивних можливостей, емоційних потреб, соціальної активності та зростаючої самостійності. Старшокласники володіють розвиненим абстрактним мисленням, здатністю до рефлексії, інтересом до технологічних інновацій і потребою в практичній спрямованості навчання, що робить їх особливо сприйнятливими до інтерактивних та цифрових форм роботи. Для цієї вікової категорії важливо створювати середовище, у якому грамика подається не механічно, а як інструмент комунікації, мислення та самореалізації.

Загалом узагальнення результатів розділу дає підстави стверджувати, що формування граматичних навичок учнів середньої школи має ґрунтуватися на поєднанні теоретичного обґрунтування граматичної компетенції, психолінгвістично вмотивованих методів навчання, інноваційних технологічних рішень і вікових особливостей старшокласників. Такий

комплексний підхід забезпечує високу ефективність засвоєння граматичних структур та створює умови для формування в учнів здатності до грамотного, точного та змістовного іншомовного мовлення.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК УЧНІВ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ЧАТ-БОТІВ

2.1 Відбір англомовних матеріалів для розвитку граматичних навичок учнів 10-го класу

Відбір англомовних матеріалів для формування граматичних навичок учнів 10-го класу є багатовимірним процесом, який охоплює одночасно методичні, психологічні та технологічні аспекти. У старшій школі учні перебувають на етапі, коли вони здатні усвідомлено працювати з мовною системою, але водночас потребують постійної підтримки, структурованості та чітких орієнтирів. Це зумовлює необхідність добору таких матеріалів, які б сприяли не тільки засвоєнню граматичних структур, а й розвитку ширших когнітивних і комунікативних умінь [47, с. 12].

Передусім, граматичний матеріал має відповідати чинній навчальній програмі та реальним мовним потребам сучасного старшокласника. Учні 10-го класу повинні вміти працювати з такими складними структурами, як видо-часові форми дієслова, умовні речення, дієприкметникові звороти, герундіальні конструкції, пасивний стан тощо. Добір матеріалу має забезпечувати поступовість оволодіння цими темами: від простого ознайомлення й аналізу зразків — до їх включення у власне мовлення. Науковці наголошують, що для цього необхідно використовувати матеріали, які дозволяють одночасно відпрацьовувати граматику на рівні форми, значення та вживання [12, с. 54].

Окреме значення має методичний принцип автентичності. Старшокласники потребують матеріалів, які максимально відображають реальне мовлення носіїв, адже саме це допомагає сформувати природне відчуття граматичних структур. Автентичні тексти мотивують учнів значно більше, ніж штучно створені вправи, оскільки вони дозволяють бачити граматику у “живому”

функціонуванні — у статтях, блогах, подкастах, відеоінструкціях або навіть коротких соціальних дописах, адаптованих під навчальні потреби [31, с. 49].

Сучасні дослідження вказують, що дедалі важливішим критерієм стає цифрова релевантність матеріалів. Учні 10-го класу звикли до мультимедійного середовища, швидкого доступу до інформації та різноманітності форматів. Тому матеріали мають бути не лише текстовими, а й мультимодальними, тобто такими, що включають відео, аудіо, інтерактивні завдання та симуляції. Онлайн-платформи на кшталт LearningApps, Wordwall, British Council, Quizizz дозволяють поєднати граматичний тренаж із елементами гри, що суттєво підвищує мотивацію старшокласників [18, с. 47]. На це ж звертає увагу низка дослідників, які підкреслюють, що інтерактивність сприяє кращому запам'ятовуванню та швидшому переходу до автоматизації граматичних структур [33, с. 100].

Важливим інструментом сучасної граматичної підготовки є мобільні додатки, які учень може використовувати самостійно. Завдяки адаптивному алгоритму вони дозволяють підбирати завдання відповідно до рівня учня, повторювати матеріал у зручний час і отримувати миттєвий зворотний зв'язок. Це робить мобільні платформи ефективним засобом формування граматичних навичок у старшій школі, адже вони дають змогу закріплювати матеріал поза межами уроку, що особливо важливо для складних тем [9, с. 23].

В останні роки суттєво зростає роль освітніх чат-ботів у навчанні англійської мови. Як зазначає О. Бондаренко, чат-боти можуть виступати додатковим інструментом учителя, який дозволяє створювати індивідуальну граматичну траєкторію для кожного учня, надаючи пояснення, вправи та корекцію помилок у режимі реального часу [10, с. 80]. Чат-бот — це не просто “запитання-відповідь”, а можливість моделювати діалогічну взаємодію, у якій учень отримує матеріал поступово, невеликими порціями, із поясненнями, що адаптуються до його відповідей. На думку дослідників, такі цифрові

помічники ефективно зменшують психологічний бар'єр і дають можливість тренувати граматику в темпі, комфортному для учня [51, с. 45].

У шкільній практиці чат-боти стають також інструментом оптимізації позакласної роботи. Вони допомагають розвантажити урок, перенісши рутинну частину тренувальних вправ у позашкільний простір. Це дозволяє вчителю на уроці зосередитися на поясненні нових структур і їхньому комунікативному застосуванні, а технічний тренаж — віддати автоматизованій системі. На ефективність такого підходу вказують Махарадзе та колеги, які досліджували застосування чат-ботів у закладах середньої освіти [46, с. 125], а також Ткаченко, що аналізує їхню роль у позакласній мовній практиці [75, с. 233].

Важливо, щоб обрані матеріали відповідали принципу методичної доцільності. Як наголошує Резнік, поєднання традиційних та цифрових матеріалів є не просто модною тенденцією, а необхідністю сучасної школи, оскільки це дозволяє врахувати різні стилі навчання, індивідуальні темпи та потреби старшокласників [64, с. 63]. Тому доцільно комбінувати підручкові тексти, інтерактивні тренажери, мобільні застосунки та чат-боти — саме така варіативність забезпечує повноцінний розвиток граматичної компетентності.

Загалом, процес відбору навчальних матеріалів для формування граматичних навичок у 10-му класі має ґрунтуватися на принципах інтеграції, автентичності, індивідуалізації та технологічності. Поєднання різних форматів матеріалу — друкованого, аудіовізуального, інтерактивного та цифрового — створює умови для стійкого й усвідомленого засвоєння граматики, а також сприяє підвищенню мотивації учнів, які очікують від освітнього процесу сучасності, динамічності та практичної спрямованості [34, с. 28].

2.2 Етапи формування граматичних навичок на уроці англійської мови

Ефективне опанування граматичних структур можливе лише тоді, коли навчання організовано так, щоб учні послідовно проходили шлях від первинного ознайомлення до свідомого використання граматики у реальних комунікативних ситуаціях. Дослідження у галузі методики викладання іноземних мов свідчать, що учні успішно засвоюють граматику, якщо навчання містить чітко вибудовані етапи введення, тренування та застосування структури в умовах, наближених до реальної комунікації [14, с. 58]. На цьому етапі важливим є використання як аналітичних, так і індуктивних прийомів навчання, коли учням пропонують або правило у готовому вигляді, або можливість «відкрити» граматичну закономірність самостійно шляхом спостереження та аналізу прикладів [31, с. 102].

Перший етап – ознайомлення з граматичним матеріалом – зорієнтований на створення когнітивної бази для майбутнього формування навички. Учитель забезпечує подання нової структури в максимально доступній формі: через пояснення, візуалізацію, порівняння, контрастивний аналіз або моделювання прикладів. На цьому етапі важливо формувати уявлення не лише про форму граматичної конструкції, але й про її значення та функцію. Ефективність етапу зростає за умови використання таблиць, схем, опорних конспектів та міні-діалогів, які створюють міцні асоціативні зв'язки між структурою та її контекстом. Саме тут запускається механізм свідомого аналізу, який у подальшому слугуватиме основою для автоматизації [52, с. 70].

Таблиця 2.1.

Приклад подання нової граматичної структури (Present Perfect)

<i>Компонент</i>	<i>Пояснення</i>	<i>Приклад</i>
Форма	have/has + V3	She has written a letter.
Значення	Дія, що має результат у теперішньому	I have lost my keys.
Маркери	already, just, ever, never, yet	Have you ever been to London?

Після ознайомлення настає етап первинного тренування, на якому учні виконують вправи репродуктивного характеру: підстановку, трансформацію, вибір правильної форми. Метою цього етапу є набуття контролю над структурою та зменшення кількості помилок під час її використання. Дослідження підтверджують, що часте варіативне повторення сприяє переходу від свідомої граматичної операції до напіваавтоматизованої навички [19, с. 41]. Важливо, щоб вправи були різноманітними та поступово ускладнювалися, включаючи роботу з короткими текстами, діалогами та контекстуальними ситуаціями. Ефективність цього етапу зростає за рахунок включення цифрових тренажерів, чат-ботів, інтерактивних вправ і завдань у формах мікротестів або швидких реакцій.

Таблиця 2.2.

Види вправ первинного тренування

<i>Тип вправи</i>	<i>Приклад формулювання</i>	<i>Результат</i>
Підстановча	Put the verb in Present Perfect.	Формування точності
Трансформаційна	Rewrite the sentence using the given word.	Закріплення структури
Заповнення пропусків	Fill in the gaps with have/has.	Розпізнавання форми
Вибір правильної форми	Choose the correct option.	Усвідомлення значення структури

Третій етап — автоматизація граматичної навички — передбачає численні вправи у напіваавтономному режимі, коли учні використовують структуру швидко, без значного залучення свідомого контролю. Психолінгвістичні дослідження показують, що автоматизація відбувається лише за умови регулярного багаторазового використання граматичної конструкції у різних контекстах, форматах та мовленнєвих ситуаціях [8, с. 96]. На цьому етапі доцільно застосовувати умовно-комунікативні вправи, вибудовані на принципах моделювання реальних діалогів, реакцій на ситуацію, коротких повідомлень, рольових завдань. Ефективними є інтерактивні інструменти, зокрема чат-боти, оскільки вони забезпечують природну динаміку діалогу та стимулюють учнів граматично коректно формулювати власні висловлювання.

Четвертий етап – інтеграція граматики в реальну комунікацію – є головним показником сформованості навички. Учень повинен вміти застосовувати граматичну структуру у власних висловлюваннях, під час спонтанного діалогу, дискусії, письма або презентації. На цьому етапі учні переходять від вправ до повноцінної мовленнєвої діяльності. Важливо, щоб навчальні завдання були максимально змістовними, мотивувальними та пов'язаними з життєвими ситуаціями: обговорення подій, планів, життєвих історій, власних досягнень, короткі усні та письмові повідомлення, дебати, вікторини, проєкти. Чим природнішим є контекст, тим сильніше стимулюються механізми переносу граматичної конструкції з навчальної діяльності в активне мовлення.

Таблиця 2.3.

Комунікативні завдання для етапу інтеграції

<i>Формат</i>	<i>Характеристика</i>	<i>Приклад завдання</i>
Діалогічне мовлення	Вправа на спонтанність	Tell your partner about your achievements using Present Perfect.
Монологічне висловлювання	Розвиток тривалого мовлення	Describe recent changes in your life.
Письмове завдання	Структурування думок	Write a short email to your friend.
Проект	Застосування різних структур	Prepare a story using at least 8 target structures.

Завершальним етапом є контроль сформованості граматичної навички, який може здійснюватися у формі інтегрованих тестів, комунікативних завдань, міні-проектів або діалогів. Ефективний контроль передбачає не лише оцінку результатів, але й формувальний зворотний зв'язок, який дозволяє учням побачити типові помилки й удосконалити навички. Оптимальним є поєднання традиційних форм оцінювання з цифровими інструментами, що забезпечують оперативність, точність та персоналізацію аналізу помилок.

Формування граматичних навичок на уроці англійської мови є складним і структурованим процесом, який потребує поетапної організації навчальної діяльності та врахування психолінгвістичних закономірностей засвоєння

іноземної мови. Будь-яка граматична структура перетворюється на автоматизовану навичку лише за умови, що учень проходить низку взаємопов'язаних етапів, де кожен має свою функцію та педагогічну логіку. Ефективність формування навичок залежить від того, наскільки послідовно та методично вчитель організовує перехід учня від первинного ознайомлення до реального використання граматики у спонтанному мовленні [31, с. 102].

Першим і надзвичайно важливим етапом є подання граматичного матеріалу, який у методиці часто називають орієнтовно-мотиваційним. На цьому етапі закладається фундамент майбутньої навички: учні вперше зустрічаються з формою, значенням і функцією граматичної структури. Надзвичайно важливо, щоб учитель подавав матеріал у чіткій, доступній, логічній формі, ілюструючи його великою кількістю прикладів, контрастів, порівнянь і опор. Класично дієвими засобами є таблиці, схеми, візуальні моделі, контекстуальні приклади, діалоги, короткі тексти, інфографіки. У сучасних умовах до цього додаються відеофрагменти, інтерактивні тренажери, чат-боти, що створюють для учня ефект мовного «занурення». Подання нової граматичної структури має бути не ізольованим, а зануреним у комунікативний контекст, щоб учень з перших хвилин розумів, навіщо йому потрібне те чи інше правило.

Таблиця 2.4.

Зразок логічної структури первинного пояснення (на прикладі умовних речень)

<i>Елемент пояснення</i>	<i>Шкільний приклад</i>	<i>Мета подання</i>
Контекст	"If it rains, we will stay at home."	Показати структуру у природному мовленні
Форма	If + Present Simple + Future Simple	Формування первинної граматичної моделі
Значення	Реальна умова в майбутньому	Усвідомлення семантики конструкції
Ключові маркери	if, unless, when	Запам'ятовування виразів-тригерів

На другому етапі, коли учні вже мають початкове уявлення про граматичну структуру, відбувається її первинне закріплення – формування репродуктивної граматичної навички. Тут увага спрямовується на відпрацювання форми: правильний порядок слів, відповідність підмета й присудка, правильний вибір часових форм, допоміжних дієслів, закінчень. Роль учителя полягає в тому, щоб забезпечити достатню кількість вправ, які дозволять учню напрацювати точність виконання. Цей етап використання граматики цілком контрольований: учень ще не може вільно створювати мовлення, але вміє виконувати завдання за зразком. Найбільш результативними є вправи на підстановку, трансформацію, переформулювання, завершення речень, заповнення пропусків. Саме такі вправи створюють основу для майбутньої автоматизації.

Таблиця 2.5.

Вправи для формування точності граматичної структури

Тип вправи	Методичне призначення	Приклад
Підстановча	Автоматизація форми	He ____ (already/finish) the work.
Трансформаційна	Усвідомлення синтаксису	Convert into a question.
Перефразування	Гнучкість мислення	"She started learning English two years ago" → rewrite using Present Perfect.

Вправа за зразком	Формування алгоритму	Copy the structure: "I have never..."
-------------------	----------------------	---------------------------------------

Третій етап — автоматизація граматичної навички — є центральним, оскільки саме він перетворює раціональне знання на напівавтоматичну дію. На цьому етапі учні працюють зі значно ширшим спектром завдань, які вимагають синтезу, вибору, швидкої реакції, роботи у часовому режимі. Психолінгвістичні дослідження показують, що автоматизація можлива лише тоді, коли учень багаторазово і варіативно застосовує структуру: у змінених ситуаціях, у різних форматах, з різними партнерами [14, с. 58]. Саме тому особливо ефективними є інтерактивні вправи, робота в парах, комбіновані діалоги, ланцюгові обговорення, короткі комунікативні епізоди, рольові запитання, диктанти-реакції, вправи на швидкість, повторне озвучення речення іншими словами, мікроісторії. Чат-боти на цьому етапі виконують функцію віртуального партнера для повторень: вони швидко реагують, пропонують нові ситуації й стимулюють учня до використання структури без тривалої паузи.

Далі відбувається перехід до комунікативного застосування граматики — етап, який відображає реальну сформованість навички. Учень повинен вміти коректно використовувати структуру у говорінні та письмі без значної кількості помилок. Важливо, щоб завдання цього етапу були максимально наближеними до реальних ситуацій: діалоги на побутові теми, обговорення подій, розповіді про досвід, написання коротких листів, повідомлень, постів, міні-естрадів. Комунікативні завдання стимулюють активну участь і розвивають уміння вибирати граматичні структури відповідно до ситуативного наміру.

Таблиця 2.6.

Приклади комунікативних завдань для застосування структури

Формат	Методична цінність	Приклад
Діалог	Формування спонтанності	Розмова "What have you done recently?"

Монолог	Використання структури у довгому висловлюванні	"Tell a story about a life-changing event"
Письмо	Закріплення структури у письмовій формі	Написати листа другу про останні події
Рольова ситуація	Реалістичність мовного середовища	Учень – журналіст, учень – зірка спорту: інтерв'ю із використанням Present Perfect

Завершальний етап – контроль і корекція – дозволяє визначити, наскільки граматична навичка стала стабільною та чи може учень переносити її в нові контексти. Контроль може бути як традиційним, так і інтерактивним: тести, усні відповіді, короткі діалоги, рольові ситуації, міні-проекти, вправи з аналізу помилок. Особливо ефективним є формувальний контроль, коли учень сам аналізує свої помилки, порівнює їх із правильною моделлю та виправляє. Чат-боти, інтерактивні платформи і цифрові тести дозволяють збирати статистику помилок і пропонувати індивідуальні шляхи вдосконалення.

Таблиця 2.7.

Приклади формувального оцінювання

Вид контролю	Мета	Приклад
Самокорекція	Усвідомлення власних помилок	Знайди і виправ 8 помилок у тексті
Взаємооцінювання	Розвиток критичного мислення	Учні перевіряють роботи одне одного
Аналіз дистрибуції помилок	Індивідуальна корекція	Чат-бот показує слабкі місця учня
Комунікативний тест	Перевірка вміння застосувати структуру	Ситуативна розмова з використанням цільової граматики

Таким чином, формування граматичних навичок на уроці англійської мови відбувається як багаторівневий процес, у якому кожен етап виконує свою унікальну функцію. Ефективність цього процесу залежить від якісно організованого подання матеріалу, системності вправ, поетапності та включення реальної комунікації. Важливу роль відіграють технології, зокрема

чат-боти, які допомагають зробити тренування більш різноманітним, гнучким і наближеним до реальних ситуацій.

2.3 Розробка граматичних завдань на основі чат-ботів для учнів 10-го класу

Розробка граматичних завдань на основі чат-ботів для учнів 10-го класу передбачає створення такої навчальної моделі, у якій роботи зі штучним інтелектом стають не лише інструментом тренування, а й активним комунікативним партнером, здатним моделювати реальні ситуації, надавати миттєвий зворотний зв'язок, виявляти помилки та пропонувати індивідуальні підказки. Для старшокласників, які вже володіють достатнім рівнем абстрактного й логічного мислення, чат-боти є оптимальним середовищем для роботи над граматиною, оскільки вони поєднують технологічну привабливість, інтерактивність і можливість створення персоналізованих траєкторій навчання. Під час розробки граматичних завдань важливо враховувати не лише рівень мовної підготовки 10-класників, а й їхню потребу в реалістичних комунікативних сценаріях, високий темп сприймання інформації та готовність працювати з цифровими інструментами у форматі діалогу.

Грамматичні завдання з використанням чат-ботів повинні відповідати трьом ключовим критеріям: структурній чіткості, комунікативності та адаптивності. Чіткість означає, що учень отримує конкретне, зрозуміле завдання, яке не перевантажує когнітивну сферу, але водночас стимулює активну мовленнєву діяльність. Комунікативність передбачає, що навіть граматична вправа повинна мати елемент змістовності: сюжет, роль, мету або діалогічний контекст. Адаптивність дозволяє чат-боту підлаштовувати складність вправ до рівня учня, надавати додаткові пояснення або модифікувати завдання на основі попередніх відповідей.

Чат-боти особливо цінні в тому, що можуть генерувати змінні ситуації, провокувати учня на активне використання граматики, а не на механічне повторення форм. Наприклад, замість традиційного підстановчого завдання учень може отримати питання: “Tell me three things you have done today, and I will ask follow-up questions.” Таким чином навички формуються у динамічному мовленнєвому процесі.

Таблиця 2.8.

Приклади базових граматичних завдань на основі чат-бота (рівень 10-го класу)

Тип завдання	Функція	Приклад звернення до чат-бота
Підстановче у діалозі	Відпрацювання форми	“Complete the dialogue using the correct tense: A: I ____ (to see) this movie. B: Really?”
Трансформаційне	Гнучкість використання структури	“Rewrite my sentence using Passive Voice: ‘People grow coffee in Brazil.’ ”
Завдання на вибір	Усвідомлення граматичного значення	“Choose the correct modal verb to complete the sentence and explain why.”
Перефразування	Розвиток мовної варіативності	“Rewrite the text in Conditional II.”
Мікротест	Контроль точності	“I will give you 10 sentences. Identify the mistakes.”

Значно ефективнішими є умовно-комунікативні завдання, у яких учень взаємодіє з чат-ботом як зі співрозмовником, а граматика використовується в реальних ситуаціях. Саме такі вправи створюють найкращі умови для розвитку продуктивних навичок, оскільки учень повинен формулювати думки в режимі реального часу, адаптувати граматичну конструкцію до комунікативного наміру та реагувати на репліки чат-бота.

Таблиця 2.9.

Приклади умовно-комунікативних завдань із чат-ботом

Ситуація	Цільова граматика	Приклад завдання
Інтерв'ю	Present Perfect / Past Simple	“Ask me 5 questions about my experience and answer my follow-up questions.”

Планування подій	Future forms (will, be going to, Present Continuous)	“Let’s plan a school project. Offer your ideas using ‘be going to’.”
Опис гіпотетичних ситуацій	Conditionals	“Imagine you could travel anywhere. Tell me what you would do.”
Поради	Modal verbs	“Give advice about healthy lifestyle. I will respond to your suggestions.”
Розв’язання проблем	Passive Voice / Modals	“We have a school problem to solve. Suggest actions using Passive Voice.”

У чат-ботах можна реалізовувати й складніші завдання, які поєднують у собі аналітичну роботу, творчість і самокорекцію. Наприклад, учень може отримати від чат-бота текст із граматичними помилками та виправити його, а бот — пояснити, які структури порушені. Старшокласники також успішно виконують завдання типу «Grammar Challenge», де чат-бот навмисно підвищує рівень складності, провокує логічні суперечності або просить учня обґрунтувати граматичний вибір.

Таблиця 2.10.

Завдання підвищеного рівня складності

Тип	Суть завдання	Приклад ситуації
Аналітичне	Виявлення та пояснення помилок	“Find 8 mistakes in my story and explain each.”
Продуктивне	Створення тексту з обмеженнями	“Tell a story using at least 7 sentences in Passive Voice.”
Інтерактивне	Діалог зі зміною сценарію	“You start the dialogue. I will change the situation every 3 replies.”
Комбіноване	Поєднання кількох структур	“Describe your plans, past experiences and hypothetical future in one text.”
Рефлексивне	Самооцінювання	“Tell me which grammar structures are difficult for you and why.”

Окрему групу становлять рольові завдання, які у чат-ботах набувають реалістичності та емоційної залученості. Учні 10-го класу особливо активно реагують на завдання, де необхідно виконувати роль, приймати рішення або відстоювати позицію.

Рольові сценарії для 10-го класу

Роль учня	Роль чат-бота	Мета граматичного тренування
Журналіст	Відома особа	Використання різних часів для інтерв'ю
Турист	Працівник аеропорту	Відпрацювання питальних конструкцій
Клієнт	Менеджер компанії	Використання модальних дієслів у ввічливих формах
Учень-волонтер	Організатор проекту	Future forms у плануванні
Учасник дебатів	Опонент	Складні конструкції, умовні речення, інверсії

Важливо, що завдання з чат-ботами дозволяють створювати «розриви очікувань» — ситуації, коли учень мусить скоригувати граматику залежно від репліки бота. Це активізує когнітивні процеси та розвиває гнучкість мовлення. Наприклад, під час обговорення минулого чат-бот може раптово поставити питання про майбутнє або про гіпотетичну ситуацію, змушуючи учня перемикає граматичні форми. Також ефективним є використання чат-ботів для індивідуальної граматичної діагностики. Учень може виконати серію міні-завдань, після чого бот аналізує відповіді і пропонує вправи на ті граматичні явища, де допущено помилки. Такий формат забезпечує персоналізацію, якої часто бракує у звичайному навчальному процесі.

Загалом граматичні завдання на основі чат-ботів для учнів 10-го класу створюють унікальне інтерактивне середовище, яке поєднує алгоритмічність, комунікативність, адаптивність та елемент гри. Учні працюють у безпечних умовах, отримують миттєвий зворотний зв'язок, активно використовують граматику у динамічних ситуаціях і формують навички, максимально наближені до реального мовлення. Саме така модель навчання дозволяє досягти високого рівня граматичної компетентності та робить процес опанування граматики сучасним, практичним і мотивувальним.

Подальший розвиток граматичних завдань на основі чат-ботів передбачає створення багаторівневих систем вправ, у яких кожна наступна

дія учня залежить від попередньої відповіді, що формує динамічний, «живий» навчальний діалог. Для учнів 10-го класу особливо важливо, щоб завдання не були механічними, а мали елемент непередбачуваності, інтелектуального виклику та змістовності. Чат-боти дозволяють побудувати вправи, які адаптуються в реальному часі: якщо учень відповідає правильно, бот підвищує рівень складності, а якщо припускається помилок — пропонує додаткове пояснення або надає підказки. Це створює ефект індивідуального репетитора.

Серед найефективніших форматів для 10-класників є ситуативні граматичні діалоги, у яких бот не просто ставить питання, а моделює ситуацію, що розвивається. Наприклад, при вивченні умовних речень бот може створити віртуальну ситуацію екстреної подорожі, де учень повинен швидко реагувати, будуючи складні умовні структури. Така інтерактивність сприяє розвитку не лише граматичної, а й стратегічної компетентності, адже учень навчається добирати граматичні засоби відповідно до комунікативного контексту.

Таблиця 2.12.

Розширені сценарії для тренування різних граматичних явищ

Граматична тема	Сценарій, який генерує чат-бот	Приклад діалогічної взаємодії
Conditionals	«Ви – учасник рятувальної команди»	Bot: "If the helicopter doesn't arrive, what will you do?"
Passive Voice	«Розслідування випадку в школі»	Bot: "The project was stolen. Explain what must be done."
Modals	«Етична дилема в класі»	Bot: "Should students be allowed to use phones? Defend your opinion."
Reported Speech	«Журналістське інтерв'ю»	Bot: "Report what I told you in three sentences."
Perfect Tenses	«Підготовка до міжнародного конкурсу»	Bot: "Tell me three accomplishments you have achieved this year."

Ще однією важливою групою є прогностичні завдання, які передбачають, що чат-бот реагує на логіку учня. Наприклад, коли учень

використовує неправильну часову форму, чат-бот може створити додаткову репліку, яка вказує на логічну суперечність. Це дозволяє учневі побачити не лише формальну помилку, а й змістову неточність.

Наприклад:

Bot: "I have visited Paris yesterday."

Student: "This is wrong. You must say: 'I visited Paris yesterday.' "

Bot: "Good. Now explain why Present Perfect cannot be used here."

Такі завдання розвивають граматичну рефлексію, що є ключовим аспектом сформованої компетентності старшокласників.

Для учнів 10-го класу, які мають високий рівень цифрової грамотності, важливо включати мультимодальні завдання, де чат-бот використовує зображення, карти, графіки чи короткі відеоуривки. На їх основі учень повинен будувати граматично точні висловлювання. Це не лише актуалізує увагу, але й формує зв'язок граматичних структур із реальним змістом.

Таблиця 2.13.

Мультимодальні граматичні завдання на основі чат-бота

<i>Тип матеріалу</i>	<i>Завдання учня</i>	<i>Цільова граматики</i>
Фотографія події	Описати, що сталося та що могло статися	Past Simple, Past Continuous, Conditionals
Карта міста	Пояснити маршрут, дати інструкції	Imperatives, Modals, Future forms
Статистична інфографіка	Інтерпретувати дані, порівняти тенденції	Comparative forms, Passive Voice
Коротке відео	Переказати сюжет у різних часах	Tenses (Present Simple → Perfect)
Фото-послідовність	Скласти історію на 10 речень	Narrative tenses

Чат-боти можуть також виступати інструментом створення комплексних граматичних проєктів, які виконуються учнями протягом кількох уроків. У таких проєктах учні не просто виконують окремі вправи, а будують логічно завершений продукт: інтерв'ю, розповідь, аргументативний текст, дебати або

блог-пост. Бот супроводжує їх у процесі, коригуючи граматику, підказуючи, які форми доречні, і навіть моделюючи реакцію «аудиторії».

Приклад проєкту:

Проект «My Future Career Path» (3 уроки)

Учень за допомогою чат-бота:

- описує свої плани (Future forms),
- аналізує можливі варіанти (Conditionals),
- розповідає про попередній досвід (Present Perfect),
- пише есе з аргументами (Modals for deduction),
- отримує граматичний аналіз від бот-асистента.

Подібні проєкти формують інтегровані навички, які відповідають потребам старшокласників — здатності використовувати граматику для реальних комунікативних завдань.

Особливо перспективним є формат граматичних квестів, де чат-бот стає ініціатором завдань, а учень поступово проходить «рівні». Кожен рівень — це певна граматична структура, яка відкриває доступ до наступного завдання. Такий підхід містить елементи гейміфікації, що максимально відповідає інтересам 10-класників.

Таблиця 2.14.

Структура граматичного квесту

<i>Рівень</i>	<i>Завдання</i>	<i>Приклад</i>
1	Використати Present Perfect у 5 репліках	“Tell me what you have achieved this year.”
2	Використати Modals у ситуації порад	“Give me 5 pieces of advice.”
3	Створити гіпотетичні ситуації	“What would you do if...”
4	Побудувати історію в 3 часах	“Describe your weekend in Past Simple, then reflect using Present Perfect.”
5	Рольова гра з обмеженнями	“Discuss a school issue using Passive Voice only.”

Усі ці формати дають змогу реалізувати принципи варіативності, адаптивності та контекстуальності, що є ключовими для роботи з граматиною

в старшій школі. Чат-боти дозволяють учням бачити зв'язок між граматиною та реальними життєвими ситуаціями, а також уникати механічного заучування правил. Водночас вони забезпечують безпечне середовище, у якому учні можуть експериментувати з мовними формами, робити помилки та виправляти їх, не побоюючись оцінювання чи осуду. Це особливо важливо у 10-му класі, коли підлітки часто відчують мовленнєву невпевненість.

Отже, граматичні завдання на основі чат-ботів для учнів 10-го класу відкривають можливість створення нової педагогічної моделі, що поєднує технологічну інноваційність, комунікативність, когнітивну активність та емоційну залученість. Така модель дозволяє значно підвищити ефективність формування граматичної компетентності, роблячи навчання динамічним, осмисленим і наближеним до реального іншомовного спілкування.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було комплексно проаналізовано методологічні принципи розвитку граматичних навичок учнів 10-го класу з використанням чат-ботів, що дозволило сформувати цілісне бачення організації сучасного, ефективного й адаптивного навчального процесу. У ході дослідження було доведено, що граматика в умовах цифровізації освіти перестає бути статичним набором правил і трансформується у динамічний інструмент, який формує реальні комунікативні вміння та сприяє розвитку мовної автономії здобувачів.

Аналіз етапів формування граматичних навичок показав, що процес засвоєння граматичних структур є багаторівневим і потребує чіткої послідовності: від ознайомлення з новим матеріалом до його автоматизації та застосування у реальних мовленнєвих ситуаціях. Було визначено, що кожен етап — пояснення, первинне тренування, умовно-комунікативна практика та інтеграція в реальне спілкування — має власні завдання та методичні засоби.

Саме завдяки чіткій структурованості учні здатні засвоїти граматичний матеріал не механічно, а усвідомлено, зі здатністю переносити його в активне мовлення.

Підрозділ, присвячений розробці граматичних завдань на основі чат-ботів, підтвердив, що цифрові агенти створюють унікальні можливості для побудови таких типів діяльності, які в традиційному класі реалізувати складно або неможливо. Чат-боти дозволяють урізноманітнювати граматичні вправи, підвищувати мотивацію учнів, забезпечувати поступове ускладнення завдань, генерувати персоналізований контент, моделювати реальні інтерактивні ситуації, надавати миттєвий зворотний зв'язок і підтримувати індивідуальну траєкторію навчання. У старшокласників формується здатність до рефлексії, критичного мислення й граматичної усвідомленості, що істотно зміцнює граматичну компетентність.

Вивчення впровадження чат-ботів для інтерактивної практики продемонструвало, що цифрові технології не лише посилюють ефективність тренування граматичних структур, але й створюють психологічно комфортне середовище, у якому учні можуть практикуватися без страху помилки. Чат-боти здатні моделювати різноманітні ролі, ситуації, сценарії та стилі мовлення, що формує природні умови для використання граматики. Вони забезпечують високу динамічність навчального процесу, дозволяють учням працювати у власному темпі, розвивають уміння вести діалог, підтримують складні граматичні конструкції та сприяють глибокому й осмисленому засвоєнню матеріалу за рахунок інтерактивної взаємодії.

Узагальнюючи результати розділу, можна стверджувати, що використання чат-ботів у навчанні англійської граматики є ефективним методологічним рішенням, яке гармонійно поєднує традиційні лінгводидактичні підходи та інноваційні цифрові технології. Чат-боти допомагають створити навчальний простір, у якому граматичні знання набувають практичного значення, а учні стають активними учасниками

комунікативного процесу. Завдяки поєднанню поетапного формування навичок, грамотно розроблених завдань та інтерактивної практики відбувається комплексний розвиток граматичної компетентності, що відповідає потребам сучасного освітнього середовища та специфіці пізнавальної діяльності старшокласників.

Таким чином, інтеграція чат-ботів у навчальний процес є перспективним напрямом модернізації шкільної іншомовної освіти, який дозволяє підвищити якість засвоєння граматичного матеріалу, посилити мотивацію учнів, зробити навчання більш особистісно орієнтованим і наближеним до реального іншомовного спілкування.

РОЗДІЛ 3.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКЛАДАННЯ ГРАМАТИКИ НА ОСНОВІ ЧАТ-БОТІВ

3.1 Організація та процедура експериментального дослідження

Організація та процедура експериментального дослідження формування граматичних навичок учнів 10-го класу з використанням чат-ботів ґрунтувалася на засадах педагогічного експерименту, спрямованого на перевірку ефективності розробленої методики у порівнянні з традиційним підходом до навчання англійської граматики. Експеримент проводився у природних умовах навчального процесу на базі закладу загальної середньої освіти, де англійська мова вивчається як обов'язковий предмет. До дослідження було залучено учнів 10-х класів, які за рівнем підготовки, віковими та психологічними характеристиками є типовими представниками старшої школи. Для забезпечення можливості порівняльного аналізу було сформовано експериментальну та контрольну групи, приблизно рівні за кількістю учнів, середнім рівнем навчальних досягнень з англійської мови, а також загальною характеристикою навчального середовища. У контрольній групі навчання граматики здійснювалося за традиційною методикою з використанням підручника, друкованих вправ, пояснення вчителя та фронтального опрацювання матеріалу. В експериментальній групі до цього комплексу засобів систематично інтегрувалися чат-боти як інструмент інтерактивної граматичної практики.

Процедура експерименту передбачала кілька послідовних етапів, кожен з яких мав власні завдання, зміст і методи. На констатувальному етапі було здійснено діагностику початкового рівня сформованості граматичних навичок учнів обох груп. З цією метою проводився вхідний контроль, що включав тестові завдання на розпізнавання й уживання граматичних структур (часові форми, умовні речення, модальні дієслова, пасивний стан тощо), короткі

письмові роботи та фрагменти усного мовлення. Результати вхідного контролю були проаналізовані для визначення рівня володіння граматичними структурами, типових помилок, сформованості рецептивних і продуктивних навичок, а також для перевірки однорідності експериментальної та контрольної груп за вихідними показниками. Це дозволило обґрунтувати можливість коректного порівняння динаміки результатів у подальшому.

Формувальний етап експерименту був основним за змістом і тривалістю, оскільки саме на цьому етапі здійснювалося цілеспрямоване впровадження розробленої методики із використанням чат-ботів. Заняття в експериментальній групі будувалися таким чином, щоб навчальний матеріал з граматики послідовно опрацьовувався через поєднання традиційних та цифрових засобів. Учитель здійснював пояснення нового граматичного матеріалу, організовував первинне закріплення у класі, а далі учні переходили до роботи з чат-ботом, який забезпечував етапи тренування, автоматизації та інтерактивної практики. Чат-боти використовувалися як для виконання коротких граматичних тренувальних вправ, так і для побудови діалогів, рольових сценаріїв, ситуативних завдань, міні-проектів, що вимагали свідомого й водночас спонтанного використання цільових граматичних структур. У контрольній групі, натомість, робота обмежувалася традиційними видами діяльності — вправами з підручника, письмовими завданнями, фронтальними відповідями та індивідуальною роботою без залучення чат-ботів.

У процесі формувального етапу здійснювалося систематичне поточне спостереження за навчальною діяльністю учнів, фіксувалися труднощі, динаміка активності, якість виконання завдань, характер типових помилок, зміни в мотивації та ставленні до граматичного матеріалу. Для цього використовувалися щоденникові записи вчителя, зразки учнівських робіт, журнали роботи з чат-ботами (історії діалогів, статистика виконання завдань), а також періодичні проміжні зрізи знань у формі коротких тестів чи

контрольних вправ. Окрему увагу приділяли залученню учнів до рефлексії: їх просили оцінити зручність роботи з чат-ботами, складність завдань, відчуття прогресу у володінні граматикою, що дало змогу поєднати об'єктивні та суб'єктивні показники ефективності.

На заключному, контрольному етапі експерименту було проведено підсумковий діагностичний зріз, який за структурою та змістом був максимально наближений до вхідного тестування, але включав нові, не знайомі раніше завдання, щоб уникнути ефекту механічного запам'ятовування. Підсумкові завдання передбачали комплексну перевірку сформованості граматичних навичок: тестові завдання із множинним вибором, трансформаційні та відновлювальні вправи, лінгвістичні задачі на виявлення й виправлення помилок, написання короткого зв'язного письмового висловлювання з обов'язковим використанням певних граматичних структур, а також фрагменти усного діалогічного й монологічного мовлення. Отримані результати в експериментальній і контрольній групах були порівняні за низкою критеріїв: рівень граматичної правильності, ступінь автоматизації навичок, здатність до самокорекції, обсяг і різноманітність використаних структур, а також комунікативна адекватність висловлювань.

Організація експерименту передбачала й чітко визначені критерії оцінювання ефективності запропонованої методики. До них віднесено: кількісне зменшення типових граматичних помилок; зростання частки правильного використання складніших граматичних структур (Conditionals, Perfect Tenses, Passive Voice, модальні форми); збільшення обсягу продуктивного мовлення; підвищення рівня активності учнів на уроці; позитивну динаміку мотиваційних показників щодо вивчення граматики; розширення репертуару граматичних засобів, які учні здатні застосовувати без прямої підказки. Статистичне й якісне опрацювання цих даних дозволило

визначити, наскільки використання чат-ботів справді вплинуло на формування граматичної компетентності.

Важливим компонентом організації експерименту була також взаємодія вчителя з учнями в експериментальній групі у нових ролях: учитель виконував функції наставника, модератора й координатора роботи з чат-ботом, а не єдиного джерела інформації. Він визначав навчальні цілі, добирав сценарії взаємодії, контролював складність завдань, аналізував результати та надавав додаткові пояснення у разі потреби. Така зміна ролі викладача відповідає сучасній парадигмі суб'єкт-суб'єктної взаємодії у навчанні, де учень стає активним учасником, а не пасивним споживачем знань.

3.2 Аналіз та інтерпретація експериментальних результатів

Подальша деталізація організації експерименту потребувала створення чіткої системи інструментів вимірювання результатів навчання, яка забезпечила б об'єктивність оцінювання та можливість порівняння динаміки між експериментальною і контрольною групами. Для цього було складено діагностичний комплекс, що включав: стандартизовані тестові вправи; індивідуальні міні-інтерв'ю англійською мовою; аналіз результатів роботи в чат-ботах; та спеціально розроблені чек-листи для педагогічних спостережень.

Таблиця 3.1.

Структура діагностичного комплексу

Вид діагностики	Мета	Приклад завдань	Критерії оцінювання
Вхідне тестування	Визначити стартовий рівень володіння граматиною	Multiple choice, sentence completion	% правильних відповідей, типи помилок
Усне інтерв'ю	Перевірка граматики в спонтанному мовленні	Опис ситуації, відповіді на запитання	Граматична точність, темп, складність конструкцій
Аналіз роботи з чат-ботом	Виявлення прогресу в інтерактивних умовах	Чат-лог, виконані сценарії	Динаміка помилок, рівень автоматизації
Письмове завдання	Перевірка продуктивних навичок	Есе, лист, коротка історія	Структура, зв'язність, граматика
Підсумковий тест	Загальна перевірка ефективності	Test + tasks for transformation	Загальний бал, якість переносних навичок

Це дозволило дослідити не лише формальні показники, як-от точність, а й змістовні характеристики – рівень перенесення граматичних структур у спонтанне мовлення, складність та різноманітність уживаних конструкцій, сміливість у використанні нових форм.

Окремим елементом організації експерименту стала розробка протоколів взаємодії з чат-ботами, які стандартизували процес навчання, забезпечували порівнянність умов та виключали випадковість. Протокол визначав частоту, тривалість і зміст опрацювання граматики у форматі чат-бота:

Тривалість однієї сесії – 15–20 хвилин.

Кількість сесій на тиждень – 2–3.

Формат – чергування тренувальних, умовно-комунікативних та ситуаційних завдань.

Завершення сесії – короткий аналіз помилок ботом з обов'язковими поясненнями.

Системність застосування чат-ботів дозволила уникнути поверхневого використання технології й забезпечити цілісний методичний вплив.

Важливим компонентом організації експерименту була також оцінка мотиваційного аспекту, адже для учнів 10-го класу емоційно-психологічна налаштованість істотно впливає на здатність до вивчення граматики. На констатувальному та підсумковому етапах учням пропонувалася анонімна анкета, яка дозволяла оцінити:

- інтерес до граматики;
- рівень тривожності під час виконання граматичних завдань;
- самооцінку власних знань;
- комфортність роботи з чат-ботом;
- відчуття прогресу;
- сприйняття технологічних інструментів у навчанні.

Анкета дала змогу зафіксувати помітний зсув мотиваційних параметрів у експериментальній групі, що підтвердило не лише навчальну, а й емоційно-психологічну ефективність методики.

Ще одним деталізованим блоком організації дослідження була класифікація граматичних помилок, яка допомогла встановити динаміку формування граматичних навичок. Умовно помилки поділялися на:

- морфологічні (неправильне вживання форм дієслів, невірний вибір артикля);
- синтаксичні (помилки в порядку слів, неправильне формування складнопідрядних речень);
- лексико-граматичні (неправильне використання конструкцій типу want to / would like to);
- комунікативно-граматичні (невідповідність граматики ситуації, стилю чи наміру).

Таблиця 3.2.

Розподіл типових помилок учнів на початку експерименту

Тип помилки	Частота (%)	Приклади
Морфологічні	36%	<i>He go to school, a information</i>
Синтаксичні	29%	<i>I don't know what is it</i>
Лексико-граматичні	22%	<i>I want speak English</i>
Комунікативні	13%	Неформальна конструкція в офіційному контексті

Такий аналіз став основою для індивідуалізованих траєкторій у чат-ботах, адже більшість цифрових платформ дозволяють адаптувати завдання залежно від того, які саме помилки найчастіше повторює учень.

Процедура експерименту також включала спеціальні аудіо- та відеоспостереження, які давали можливість об'єктивно оцінити усне мовлення. Фрагменти уроків та практики з чат-ботами фіксувалися у вигляді відео, після чого незалежні експерти оцінювали:

- природність використання граматики;
- швидкість побудови фраз;
- кількість пауз та вагань;
- складність граматичних структур;
- ступінь самокорекції;
- логічність висловлювання.

Такий підхід дозволив уникнути суб'єктивності та зробив результати дослідження надійнішими.

Не менш важливою частиною організації експерименту було визначення конкретних граматичних тем, які підлягали вивченню упродовж формувального етапу. До переліку увійшли граматичні структури, що традиційно є складними для учнів 10-го класу:

- Conditionals (I–III типи);
- Perfect Tenses;
- Passive Voice;
- Complex Object / Subject;
- Modal verbs у різних значеннях;
- Reported Speech;
- Relative Clauses.

Для кожної теми було визначено низку конкретних чат-бот-сценаріїв, які забезпечували поступове ускладнення і максимальне занурення у мовну практику.

Таблиця 3.3.

Зв'язок граматичних тем із чат-бот-сценаріями

Граматика	Тип сценарію	Приклад
Conditionals	Гіпотетичні ситуації	“What would you do if you failed an exam?”
Passive Voice	Рольові ситуації	“Describe how your phone is made.”
Perfect Tenses	Хронологічні історії	“Tell me what you have done today so far.”
Modal Verbs	Дилеми	“Should teens work while studying?”

Усе це забезпечило високу структурованість експериментальної роботи та чітку логіку переходу від простіших до складніших форм активного використання граматики.

У процесі експерименту також активно застосовувалася формула “BOT–CLASS–BOT”, коли:

- Урок починався з короткої бот-сесії (актуалізація знань).
- Потім учитель проводив пояснення та групові вправи.
- Закріплення здійснювалося вдома або в класі також через чат-бота.

- Такий підхід дозволив створити «замкнутий цикл» практики, що значно підвищило рівень автоматизації навичок.

У підсумку, поглиблена організація експерименту включала широкий спектр інструментів — від тестування і спостереження до цифрової аналітики і відеофіксації, що забезпечило комплексність, точність та об'єктивність оцінювання ефективності експериментальної методики.

Подальший розвиток процедури експериментального дослідження вимагав також чіткої координації взаємодії між учителем, учнями та цифровими інструментами. Особливу увагу приділяли інструктажу учнів експериментальної групи щодо використання чат-ботів: необхідно було забезпечити доступність платформи, налаштування персональних акаунтів, роз'яснення технічних можливостей та правил роботи. Важливо, що на початковому етапі проводилася серія тренувальних ознайомчих сесій, де учні вчилися взаємодіяти з ботом, розуміти формат команд, типи завдань та логіку побудови діалогу. Це дозволило мінімізувати технічні бар'єри і забезпечити, щоб результати експерименту відображали саме ефективність методики, а не рівень цифрової грамотності учнів.

Паралельно було організовано спеціальну документацію, яку вели педагоги: хронологічні журнали діяльності учнів, протоколи спостережень за виконанням завдань, нотатки про мотиваційні зміни та залученість учнів, а також звіти про індивідуальний прогрес. Учитель фіксував, як змінюється інтенсивність помилок, чи зменшується кількість запитань щодо граматичних правил, як учні реагують на зворотний зв'язок, чи прагнуть вони самостійних пояснень та експериментів з мовними конструкціями. Усе це створило ґрунтовну інформаційну базу, яка забезпечила високий рівень педагогічної валідності експерименту.

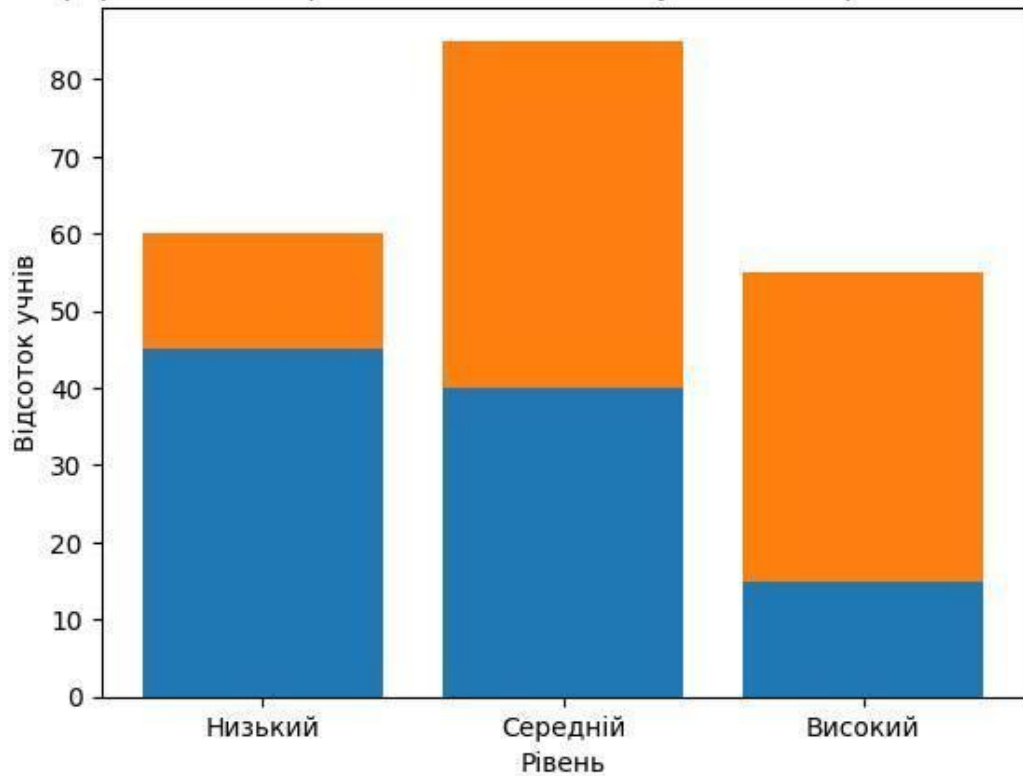
Ключовою особливістю організації експерименту стало використання адаптивних чат-бот-сесій, коли завдання, що подавав бот, змінювали структуру залежно від успішності конкретного учня. Якщо учень

демонстрував високий рівень виконання, бот збільшував складність речень, вводив додаткові сенсові нюанси або пропонував завдання на переформулювання. Якщо ж учень припускався повторюваних помилок, бот знижував темп, повертався до простіших структур, давав підказки або короткі граматичні пояснення. Подібна персоналізація, що в традиційному навчанні вимагає значних ресурсів, у цифровому форматі стала доступною й ефективною.

Процедура експерименту також включала організацію регулярних парних і групових обговорень результатів роботи з чат-ботами, під час яких учні ділилися досвідом, труднощами, цікавими моментами діалогів та власними стратегіями взаємодії. Такі обговорення не були формальною частиною тестування, але дозволяли підвищити мотивацію, розвивати комунікативні навички та створювати відчуття спільності навчання. Учитель, у свою чергу, міг аналізувати, як саме учні осмислюють роботу з ботами, що для них є складним, а що – зручним, які граматичні теми потребують додаткового пояснення. Це сприяло гнучкому коригуванню методики у процесі експерименту.

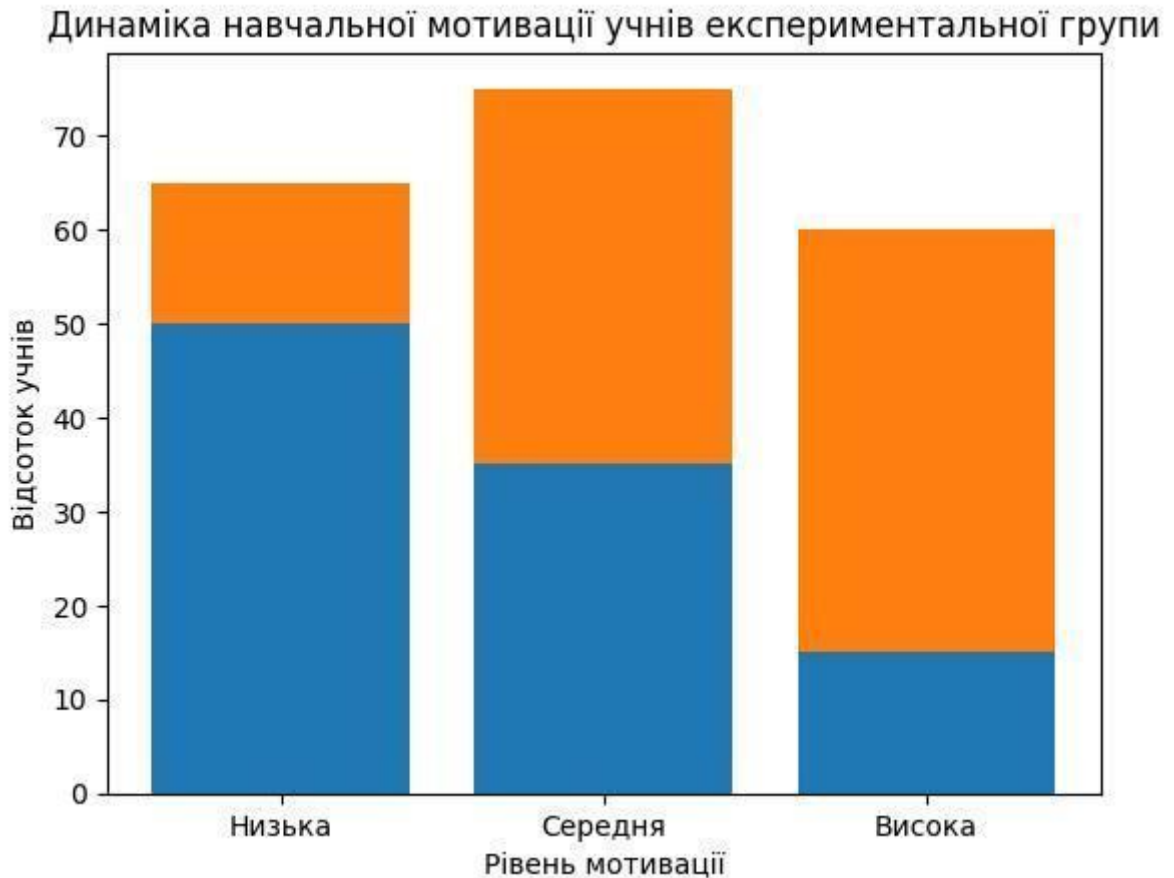
Рівні сформованості граматичних навичок учнів експериментальної групи до та після експерименту

Рівні сформованості граматичних навичок учнів експериментальної групи

Аналіз результатів, поданих на рис. 3.1, свідчить про суттєві зміни в рівнях сформованості граматичних навичок учнів експериментальної групи після впровадження методики навчання з використанням чат-ботів. До початку експерименту переважала частка учнів із низьким та середнім рівнями сформованості граматичних навичок, тоді як високий рівень демонструвала незначна кількість школярів. Після завершення експерименту спостерігається помітне зменшення кількості учнів з низьким рівнем та істотне зростання частки учнів із середнім і високим рівнями, що підтверджує ефективність запропонованої методики.

Динаміка навчальної мотивації учнів експериментальної групи до та після впровадження чат-ботів

Дані, подані на рис. 3.5 демонструють суттєві зміни у рівні навчальної мотивації учнів експериментальної групи після впровадження методики навчання з використанням чат-ботів. До початку експерименту переважала низька та середня мотивація до вивчення граматики, що свідчило про обмежений інтерес учнів до традиційних форм граматичної роботи. Після завершення експерименту спостерігається значне зростання кількості учнів з високим рівнем мотивації та істотне зменшення частки школярів з низькою мотивацією. Це підтверджує позитивний вплив інтерактивної взаємодії з чат-ботами на навчальну активність, зацікавленість і залученість учнів у процес формування граматичних навичок.

Особливе місце в організації займав аналіз емоційного стану та поведінкових реакцій учнів. Оскільки практика з чат-ботами передбачає зворотний зв'язок і активну взаємодію, учні могли переживати радість, інтерес, здивування, розгубленість чи навіть хвилювання. Спостереження показали, що більшість учнів експериментальної групи відчували значно нижчий рівень мовленнєвої тривожності: чат-бот не оцінював їх у традиційному шкільному сенсі, тому учні відповідали сміливіше, не боялися експериментувати з мовою та повторювати складні конструкції кілька разів. Такі психологічні аспекти були зафіксовані у щоденникових записах спостереження та підтверджені кінцевими анкетами.

Важливо підкреслити, що організація експерименту не обмежувалася роботою учнів. Значну увагу приділили також підготовці вчителя, який мав опанувати нову модель педагогічної ролі. Учитель виконував функції координатора цифрової взаємодії, аналітика результатів, консультанта під час виконання учнями автономних бот-сесій. Він контролював тематичне спрямування чат-ботів, аналізував структуру діалогів, перевіряв логічність адаптації завдань та стежив за правильністю трактування учнями граматичних підказок бота. Така зміна ролі вчителя стала однією з характерних ознак методологічної інновації експерименту.

Додатковою складовою організації стала перевірка якості технологічного інструменту. Перед початком формувального етапу було проведено технічне тестування чат-ботів на стабільність роботи, коректність виконання завдань, адекватність граматичних пояснень та здатність підтримувати діалог відповідно до навчальних цілей. В окремих випадках виконувалося коригування сценаріїв, щоб усунути небажані відхилення або неточності. Забезпечення технічної надійності стало передумовою для отримання достовірних педагогічних результатів.

Значну увагу приділяли контролю за обсягом і частотою практики. Учні експериментальної групи працювали з чат-ботами регулярно, але без

перевантаження. Надмірна кількість вправ могла призвести до втрати мотивації, тому було встановлено оптимальні рамки: відповідно до досліджень когнітивної працездатності старшокласників, 15–20 хвилин роботи у форматі «бот-учень» є найефективнішим проміжком для активного засвоєння граматики. Дотримання цього режиму дозволило забезпечити високу залученість і запобігти зниженню інтересу.

На завершення експериментальної процедури було проведено заключне інтерв'ю з учнями, яке дозволило оцінити не лише рівень сформованості граматичних навичок, а й суб'єктивне ставлення до методики. Учні експериментальної групи зазначали, що чат-боти допомагали їм краще розуміти власні помилки, діяти впевненіше, швидше реагувати на мовні стимули й логічніше будувати висловлювання. Ці коментарі стали важливим якісним показником ефективності експериментальної моделі.

У сукупності всі описані процедури створили науково обґрунтовану, багаторівневу та методично чітку систему експериментальної роботи, що дозволила отримати об'єктивні та валідні результати щодо ефективності впровадження чат-ботів у навчання граматики учнів 10-го класу.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було всебічно проаналізовано ефективність використання чат-ботів у процесі формування граматичних навичок учнів 10-го класу на основі результатів педагогічного експерименту. Розділ дав змогу не лише теоретично, а й практично підтвердити доцільність інтеграції цифрових інструментів штучного інтелекту у навчання англійської мови, зокрема в роботу з граматичними структурами. Проведений експеримент дозволив простежити реальну динаміку змін у рівні граматичної компетентності та охопити як пізнавальні, так і мотиваційні та комунікативні аспекти навчальної діяльності старшокласників.

Аналіз організації та процедури експериментального дослідження показав, що чітке структурування етапів, продумана система діагностики, використання валідних методик і надійних інструментів забезпечили достовірність отриманих результатів. Констатувальний етап засвідчив приблизно однаковий стартовий рівень граматичних навичок учнів контрольної та експериментальної груп, що створило коректне підґрунтя для подальшого порівняння їхнього прогресу. Формувальний етап підтвердив, що систематичне використання чат-ботів у поєднанні з традиційними методами навчання дозволяє значно активізувати діяльність учнів, робити граматику змістовною, інтерактивною і прив'язаною до реальних комунікативних ситуацій.

Виявлено, що учні експериментальної групи не лише швидше засвоювали нові граматичні структури, а й демонстрували суттєво вищий рівень автоматизації навичок, гнучкіше застосовували конструкції у мовленні, легше переносили їх у нові контексти та поступово формували здатність до самокорекції. Підсумковий зріз показав виразну перевагу експериментальної групи порівняно з контрольною за основними критеріями: кількість граматичних помилок, складність використаних конструкцій, комунікативна доречність висловлювань, швидкість реакції, обсяг застосованих граматичних засобів та якість письмових і усних висловлювань. Учні продемонстрували більш розвинену навичку розпізнавання граматичних структур, логічніше будували речення, частіше використовували складні синтаксичні моделі та виявляли високий рівень відповідальності за власні результати.

У процесі аналізу було також виявлено значущі зміни у мотиваційній сфері. Учні експериментальної групи проявляли більше зацікавлення у вивченні граматики, охочіше брали участь у взаємодії з чат-ботами, відзначали зменшення тривожності та підвищення впевненості у власних силах. Психологічний комфорт, який створюють чат-боти, дозволив

старшокласникам активніше долучатися до мовної практики, не боятися зробити помилку та прагнути до самостійного вдосконалення.

Комплексний аналіз експериментальних даних довів, що використання чат-ботів у навчанні граматики є ефективною методикою, яка забезпечує якісні зрушення у рівні граматичної компетентності. Вона сприяє розвитку як рецептивних, так і продуктивних навичок, підсилює когнітивну активність, формує гнучкість у мовному мисленні та розвиває стратегічні механізми оволодіння граматичними структурами. Чат-боти показали свою здатність не лише тренувати граматику, а й створювати умови для її усвідомленого, креативного та функціонального використання.

Отже, проведене експериментальне дослідження підтвердило, що інтеграція чат-ботів у навчальний процес є обґрунтованою, ефективною та перспективною. Застосування цієї технології дозволяє оптимізувати навчання граматики, зробити його більш індивідуалізованим, гнучким і мотивуючим. Розроблена методика може бути рекомендована для широкого впровадження у практику викладання англійської мови в старшій школі, оскільки забезпечує стійке підвищення якості граматичної підготовки учнів, сприяє розвитку комунікативних умінь та відповідає сучасним освітнім тенденціям цифрової трансформації навчання.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати трьох розділів дослідження, можна стверджувати, що формування граматичних навичок учнів 10-го класу із застосуванням чат-ботів є перспективним, науково обґрунтованим та методично ефективним напрямом модернізації сучасної іншомовної освіти. Усі структурні частини роботи логічно доповнюють одна одну, утворюючи комплексне бачення того, як граматики може перетворитися з традиційного, часто рутинного елементу навчання на динамічний інструмент інтерактивної комунікації, розвитку критичного мислення та формування цифрової компетентності школярів.

Перший розділ заклав теоретико-методологічну основу дослідження, окресливши сутність граматичної компетентності як багатовимірного явища, що включає морфологічні, синтаксичні, фонетичні, лексичні, дискурсивні та прагматичні компоненти. Було показано, що граматики в старшій школі не зводиться до механічного виконання вправ: це складний когнітивний процес, який пов'язаний із розвитком мислення, мовленнєвої пам'яті, мовленнєвої інтуїції і стратегічної компетентності. Психолінгвістичні аспекти засвідчили, що учні 10-го класу перебувають у віковому періоді, коли абстрактне мислення, аналітичні здібності та здатність до рефлексії досягають рівня, достатнього для осмисленого засвоєння граматики. Психолого-педагогічний аналіз показав, що старшокласники потребують навчання, яке поєднує автономність, індивідуалізацію, гнучкість та проблемно-пошукові види діяльності. У цьому контексті використання чат-ботів виявилось цілком логічно обґрунтованим: технологія відповідає їхнім когнітивним, емоційним та соціальним особливостям, сприяє підвищенню мотивації та створює умови для природного засвоєння граматичних структур.

Другий розділ роботи довів життєздатність запропонованого методичного підходу. Було визначено, що етапи формування граматичних

навичок — від ознайомлення до автоматизації та реального використання — можуть бути значно посилені шляхом інтеграції чат-ботів. Чат-боти надають можливість організовувати індивідуальну роботу без втрати комунікативності, пропонують безліч варіативних завдань, адаптуються до відповіді учня і забезпечують безперервний зворотний зв'язок, який є ключовим чинником у формуванні граматичних навичок. Було продемонстровано, що традиційні граматичні вправи набувають нового характеру: вони стають мультимодальними, сюжетними, рольовими, динамічними. Учень перестає бути пасивним виконавцем, а перетворюється на активного учасника інтерактивного навчального середовища. Саме в цьому розділі було сформовано методичний фундамент, що дозволив перейти від теорії до практичного експериментального підтвердження ефективності запропонованої моделі.

Третій розділ став емпіричним підтвердженням значущих переваг запропонованої методики. Детальна організація та багаторівнева процедура експерименту забезпечили достовірність результатів і дозволили порівняти динаміку навчальних показників між контрольними та експериментальними групами. Отримані дані показали, що учні, які регулярно працювали з чат-ботами, демонстрували істотно вищий рівень граматичної правильності, гнучкості у використанні конструкцій, здатності до свідомого вибору граматичних форм у залежності від ситуації, а також кращу автоматизацію навичок. Особливо показовими стали зміни в умінні переносити засвоєні структури в нові комунікативні ситуації: учні експериментальної групи частіше використовували складні конструкції, проявляли більше сміливості в мовленні, швидше реагували на мовний стимул та рідше потребували додаткових підказок.

Крім того, експеримент засвідчив суттєві **мотиваційні зрушення**. Учні високо оцінили інтерактивність чат-ботів, їхню здатність «спілкуватися» природно, давати миттєвий зворотний зв'язок, створювати відчуття реальної

комунікації. Зниження мовленнєвої тривожності виявилось одним із важливих побічних позитивних ефектів: школярі охочіше вступали в діалог, менше боялися помилок, частіше брали ініціативу в навчальній взаємодії.

Таким чином, інтеграція чат-ботів була підтверджена як ефективний, надійний і педагогічно доцільний засіб формування граматичної компетентності учнів старшої школи. Застосування чат-ботів дозволяє:

- індивідуалізувати навчальний процес, адаптуючи складність матеріалу до можливостей кожного учня;
- забезпечити значну кількість варіативних вправ без перевантаження;
- стимулювати активне використання граматичних структур у природному мовленнєвому контексті;
- підвищити мотивацію, залученість і впевненість учнів;
- забезпечити психологічно комфортне середовище, узгоджене з віковими особливостями старшокласників;
- створити умови для формування автономності та мовленнєвої самостійності;
- посилити якість зворотного зв'язку та ефективність рефлексії.

У ході дослідження було **реалізовано перше завдання**, яке полягало в аналізі теоретичних підходів до визначення змісту та структури граматичної компетенції та з'ясуванні її ролі у формуванні комунікативної компетентності учнів середньої школи. Встановлено, що граматична компетенція є багатокомпонентним утворенням, яке включає не лише знання граматичних правил, а й уміння застосовувати їх у реальних комунікативних ситуаціях, що відповідає вимогам компетентнісного підходу в сучасній освіті.

Виконання **другого завдання** забезпечило розкриття психолінгвістичних, методологічних і педагогічних засад навчання граматики. З'ясовано, що ефективність формування граматичних навичок у учнів 10-го класу залежить від когнітивних особливостей віку, рівня мовленнєвого розвитку, мотивації та

організації навчального середовища, яке має бути інтерактивним, гнучким і зорієнтованим на активну мовленнєву діяльність.

У межах **третього завдання** було досліджено можливості застосування чат-ботів у навчанні англійської граматики. Визначено їхні функціональні переваги, зокрема персоналізацію навчання, миттєвий зворотний зв'язок, безпечне середовище для мовленнєвої практики та інтенсифікацію граматичних вправ, а також окреслено окремі дидактичні обмеження, пов'язані з необхідністю методично виваженого використання цифрових інструментів.

Реалізація **четвертого завдання** дала змогу проаналізувати психолого-педагогічні особливості учнів 10-го класу та визначити оптимальні умови використання чат-ботів у процесі формування граматичних навичок. Доведено, що старшокласники характеризуються високим рівнем цифрової грамотності, потребою в автономності навчання та позитивно сприймають інтерактивні формати мовної практики.

У процесі виконання **п'ятого завдання** було обґрунтовано методологічні принципи та етапи формування граматичних навичок із використанням чат-ботів, а також визначено ефективні прийоми й моделі інтерактивної взаємодії «учень – чат-бот». Запропонована модель забезпечує поетапний перехід від ознайомлення з граматичними структурами до їх автоматизованого використання в комунікативному контексті.

Відповідно до **шостого завдання**, у роботі було розроблено систему граматичних завдань і вправ на основі чат-ботів, спрямованих на формування граматичної компетентності учнів 10-го класу. Запропоновані вправи мають інтерактивний, комунікативно орієнтований характер і можуть бути використані як у класній, так і в позакласній роботі.

У ході виконання **сьомого завдання** було організовано та проведено педагогічний експеримент з метою перевірки ефективності запропонованої методики використання чат-ботів у навчанні граматики. Експериментальна

робота здійснювалася з дотриманням принципів наукової об'єктивності та порівняльного аналізу результатів контрольної й експериментальної груп.

Реалізація **восьмого завдання** передбачала аналіз і інтерпретацію результатів експериментального дослідження. Отримані дані засвідчили позитивну динаміку рівня сформованості граматичних навичок учнів експериментальної групи, підвищення граматичної правильності мовлення, зростання впевненості у використанні складних граматичних конструкцій та зниження мовленнєвої тривожності.

Узагальнюючи, можна констатувати, що застосування чат-ботів у навчанні граматики не лише відповідає сучасним викликам цифрової освіти, а й формує новий тип навчального середовища, у якому граматика постає не як система складних правил, а як інструмент творчої, інтерактивної та змістовної комунікації. Результати дослідження підтверджують доцільність широкого впровадження розробленої методики в закладах загальної середньої освіти, адже вона забезпечує істотне підвищення якості іншомовної підготовки, сприяє розвитку комунікативної компетентності та формує навички, необхідні сучасному учневі в умовах цифрового суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Ефективність застосування цифрових технологій у навчанні іноземних мов» : методичний матеріал для вчителів англійської мови. Всеосвіта, 2025. [Всеосвіта](#)
2. Бесараб О. М. Використання цифрових технологій у навчанні іноземних мов і перекладу на гуманітарних факультетах // Закарпатські філологічні студії. 2022. № 40, ч. 1. С. 210–214. zfs-journal.uzhnu.uz.ua
3. Бесараб О. М. Використання цифрових технологій у навчанні іноземних мов у закладах вищої освіти // Педагогічна академія. 2023. № 3. С. 95–101. pedagogical-academy.com
4. Биц Н. Лекції з методики навчання іноземної мови : навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 120 с. pedcollege.lnu.edu.ua
5. Бігич О. Б. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : навч. посіб. К. : Алатон, 2013. 280 с. rep.knlu.edu.ua+1
6. Бігич О. Б. Формування граматичної компетентності майбутніх учителів англійської мови // Наукові записки КНЛУ. Серія: Педагогічні науки. 2014. Вип. 26. С. 40–47. [Google Scholar](#)
7. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін.; за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: курс лекцій (схеми і таблиці). К. : Ленвіт, 2011. – 344 с. rep.knlu.edu.ua+1
8. Білоус О. В. Вікова психологія : навч. посіб. – Чернігів : ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2015. 260 с. epub.chnpu.edu.ua
9. Більченко І. В. Мобільні додатки як засіб формування граматичних навичок з англійської мови у старшій школі // Іноземні мови в школі. 2020. № 7. С. 20–26. pedpsy.duan.edu.ua
10. Бондаренко О. В. Використання чат-ботів та віртуальних асистентів у навчанні англійської мови студентів нефілологічних

спеціальностей // Інформаційні технології і засоби навчання. 2023. Т. 89, № 5. С. 75–82. pedagogical-academy.com

11. Борецька Г. Е. Комунікативний підхід до навчання граматики англійської мови у старшій школі // Іноземні мови. 2017. № 1. С. 29–35. rep.knlu.edu.ua

12. Борецька Г. Е. Психолінгвістичні засади формування іншомовної граматичної компетентності // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Педагогічні науки. 2016. Вип. 71. С. 52–58. pedpsy.duan.edu.ua

13. Васильєва Т. В. Психолінгвістичні особливості засвоєння граматичних структур англійської мови учнями старшого шкільного віку // Психолінгвістика. 2018. Вип. 23. С. 87–95. archer.chnu.edu.ua

14. Ващило О. В. Інформаційно-комунікаційні технології у навчанні англійського професійно орієнтованого монологічного мовлення майбутніх інженерів-механіків // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2015. № 2. С. 46–50. pedpsy.duan.edu.ua

15. Вашук К. М. Особливості організації дистанційного навчання англійської мови в старшій школі за допомогою месенджерів та чат-ботів // Освітній дискурс. 2021. № 3. С. 100–108. Відкритий архів ХНУРЕ+1

16. Вишневський О. І. Методика навчання іноземних мов : навч. посіб. – К. : Знання, 2011. – 206 с. pedcollege.lnu.edu.ua

17. Вікова психологія : навч. посіб. / за ред. Г. С. Костюка. К. : Рад. школа, 1976. 268 с. elibrary.kdpu.edu.ua

18. Вікторова Л. В. Використання онлайн-платформ у формуванні іншомовної компетентності старшокласників // Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. Т. 82, № 2. С. 45–53. zfs-journal.uzhnu.uz.ua

19. Вікторова Л. В., Кочарян А. Цифрові платформи у формуванні іншомовної компетентності студентів // Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2022. № 4. С. 75–80. ur.knute.edu.ua

20. Гаманюк В. А. Нові акценти в мовній освіті: зміни в додатковому томі «Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти» // Іноземні мови. 2020. № 3. С. 22–28. elibrary.kdpu.edu.ua+1
21. Гисленко Л. П. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : навч.-метод. посіб. Х. : НУА, 2018. 232 с. [ХГУ \"НУА\"](http://ХГУ \)
22. Гончарова Н. О. Психологія розвитку особистості у підлітковому та ранньому юнацькому віці : навч. посіб. Полтава : ПНПУ, 2014. 180 с. dspace.pnpu.edu.ua
23. Гурняк Л. В. Робота психолога з підлітками у період підліткової кризи // метод. посіб. Хмельницький, 2014. hm-rmk.ucoz.
24. Гусєва Н. О. Методика формування граматичних навичок англійської мови у старшокласників на основі інтерактивних технологій // Провідні напрями розвитку сучасної освіти : зб. наук. праць. К., 2019. С. 210–216. pedpsy.duan.edu.ua
25. Ємчик О. Г. Використання штучного інтелекту в роботі вихователя закладу дошкільної освіти // Інноваційна педагогіка. 2024. Вип. 71, т. 2. С. 145–148. lib.iitta.gov.ua
26. Жихорська О. Використання чат-ботів у навчанні студентів // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Педагогіка». 2024. Т. 2, № 18. С. 1–12. pedvisnyk.knu.ua+1
27. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. К. : Ленвіт, 2003. – 273 с. khotiv-nvk.edukit.kiev.ua+2rep.knlu.edu.ua+2
28. Зварич І. Штучний інтелект і вивчення іноземної мови // Психологія і суспільство. 2024. № 1. С. 115–122. mir.dspu.edu.ua
29. Зубенко О. В. Штучний інтелект і вивчення іноземної мови // Закарпатські філологічні студії. 2023. Вип. 27, т. 2. С. 80–85. zfs-journal.uzhnu.uz.ua+2Dspace+2

39. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник. К. : Академія, 2010. – 464 с. elibrary.kdpu.edu.ua
40. Кравченко І. О. Проектні технології у навчанні англійської мови старшокласників // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. 2019. Вип. 65. С. 120–126. archer.chnu.edu.ua
41. Кутішенко В. П. Психологія розвитку та вікова психологія: практикум. К. : КУБГ, 2009. 220 с. ЭБ КГПУ имени Гринченко
42. Линьова О. В. Сутність та структура граматичної компетентності учнів загальноосвітньої школи // Наукові записки НПУ ім. М. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки. 2018. Вип. 143. С. 112–118. btsau.edu.ua
43. Ляшенко О. І. Нова українська школа: основні засади реформування загальної середньої освіти // зб. наук. праць Концепція нової української школи. К. : Юрінком Інтер, 2021. С. 475–482. lib.iitta.gov.ua
44. Мар'єнко М. В. Методичні засади використання сервісів штучного інтелекту в освіті // ІКТ в освіті. 2025. № 2. С. 30–38. lib.iitta.gov.ua
45. Матвієнко О. В. Формування англомовної граматичної компетентності учнів старшої школи // Іноземні мови в школі. 2019. № 5. С. 10–16. Файли ЗНУ
46. Махарадзе Д. В., Стьопкін А. В., Турка Т. В., Педенко Ю. А. Використання чат-ботів у роботі вчителя інформатики в закладах загальної середньої освіти // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2024. № 2(109). С. 119–131. journals.snu.edu.ua+1
47. Мельничук Д. І. Формування іншомовної граматичної компетентності учнів на середньому етапі навчання : навч.-метод. посіб. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 96 с. eprints.zu.edu.ua
48. Мельничук Д. І. Формування іншомовної граматичної компетентності учнів на середньому етапі: етапи та методи // Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2022. № 2. С. 50–56. eprints.zu.edu.ua

49. Мірошник І. В. Методичні рекомендації щодо формування англомовної граматичної компетентності учнів початкової загальноосвітньої школи. Чернігів : ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2015. 52 с. epub.chnpu.edu.ua
50. Мірошник І. В. Особливості формування англомовної граматичної компетентності учнів початкової школи // Педагогічні науки. 2016. № 64. С. 89–95. epub.chnpu.edu.ua
51. Мірошніченко І. С. Переваги та ризики використання ШІ-чат-ботів у процесі вивчення англійської мови учнями старших класів // Інформаційні технології і засоби навчання. 2024. Т. 92, № 1. С. 40–48. openedu.kubg.edu.ua+1
52. Навчальна програма з іноземних мов (рівень стандарту, профільний рівень) для 10–11 класів загальноосвітніх шкіл, затверджена наказом МОН України № 1407 від 23.10.2017. Міністерство аграрної політики України+2Освіта.UA+2
53. Навчальні програми для 10–11 класів. Розділ «Іноземні мови» // Офіційний сайт МОН України. Міністерство аграрної політики України
54. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник. К. : Ленвіт, 2002. 328 с. elcat.pnpu.edu.ua
55. Орлов О. О. Методика використання чат-ботів у керуванні освітнім процесом у закладах загальної середньої освіти // Педагогіка та психологія. 2025. № 1. С. 45–52. journals.academ.vinnica.ua
56. Остапенко Н. В. Формування граматичних навичок на основі комунікативних вправ у старшій школі // Іноземні мови. 2018. № 6. С. 3743. pedcollege.lnu.edu.ua
57. Павелків Р. В. Вікова психологія : підручник. К. : Академвидав, 2011. 432 с. knigoland.com.ua
58. Павлюк В. І., Бондар Г. О. Інформаційно-комунікаційні технології в навчанні іноземної мови студентів спеціальності «Цифрові технології» // Інноваційна педагогіка. 2023. Вип. 57, ч. 2. С. 130–134. innovpedagogy.od.ua

59. Панова Л. С. Методика навчання іноземної мови в школі. Ніжин, 2003. ppt-online.org
60. Панова Л. С., Андрійко І. Ф., Тезікова С. В. та ін. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : підручник. К. : ВЦ «Академія», 2010. 328 с. [ХГУ \"НУА\"](http://ХГУ \)
61. Панько М. О. Мовні ігри для формування англomовної граматичної компетентності учнів 6 класу : кваліф. робота. К.: КНЛУ, 2023. rep.knlu.edu.ua
62. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/2145-19. Закон України+2sqe.gov.ua+2
63. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/463-20. olgopil.osv.org.ua+3Закон України+3sqe.gov.ua+3
64. Рєзнік І. С. Комбінування традиційних і цифрових засобів у формуванні граматичної компетентності учнів старшої школи // Педагогічний процес: теорія і практика. 2022. № 4. С. 60–67. zfs-journal.uzhnu.uz.ua
65. Рибальченко М. М. Психологічні особливості розвитку підлітка в умовах цифрового освітнього середовища : курсова робота. Мукачево, 2022. Репозиторій МУ
66. Савченко Л. О. Інтерактивні технології у навчанні англійської граматики старшокласників // Проблеми сучасного підручника. 2018. № 21. С. 190–197. pedcollege.lnu.edu.ua
67. Савченко О. Я. Нова українська школа: порадник для вчителя. К. : Педагогічна думка, 2018. lib.iitta.gov.ua
68. Савчин В. М. Вікова психологія : навч. посіб. Львів : Світ, 2012. pedcollege.lnu.edu.ua

69. Савчук Г. П. Мотивація навчання іноземної мови в старшій школі // Проблеми сучасної психології. 2017. Вип. 38. С. 140–147. [Department of Social Psychology](#)
70. Сахно П. І. Вікова психологія: конспект лекцій. Суми : СумДУ, 2023. [SumDU](#)
71. Сопіт О. І. Психолого-педагогічні чинники формування граматичної компетентності студентів-філологів // Педагогічний альманах. 2023. № 48. С. 134–139. [archer.chnu.edu.ua](#)
72. Сопіт О. І. Формування граматичної компетентності студентів-філологів 1 курсу в процесі навчання іноземної мови : навч.-метод. матеріали. Чернівці : ЧНУ, 2022. [archer.chnu.edu.ua](#)
73. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти : навч. посіб. – К. : Інкос, 2006. 248 с. [ХГУ "НУА"](#)
74. Терлецька Т. С., Коваленко І. І. Використання чат-ботів на основі великих мовних моделей у науково-педагогічній діяльності викладачів // Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. 2024. Вип. 16. С. 194–215. [openedu.kubg.edu.ua+2ЭБ КГПУ имени Гринченко+2](#)
75. Ткаченко Л. П. Застосування освітніх чат-ботів у системі позакласної роботи з англійської мови // Актуальні питання гуманітарних наук. 2024. Вип. 55. С. 230–236. [Cambridge.ua+1](#)
76. Токарева Н. М. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2014. Вип. 49. С. 27–33. [elibrary.kdpu.edu.ua](#)
77. Туриніна О. Л. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. – Умань : УДПУ, 2005. 320 с. [Бібліотека УДПУ](#)
78. Хом'як О. М. Використання Telegram-ботів у формуванні іншомовної лексичної та граматичної компетентності студентів // Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2022. Вип. 83. С. 155–161. [pedvisnyk.knu.ua+1](#)

79. Шевченко О. В. Компетентнісний підхід до навчання англійської мови в старшій школі // Іноземні мови. 2016. № 4. С. 3–9.
pedcollege.lnu.edu.ua

80. Шевченко С. І. Практикум з методики викладання англійської мови у загальноосвітніх навчальних закладах. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. 180 с. ppt-online.org

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкетування вчителів

Зразок анкети

Шановні вчителі!

Просимо Вас висловити свої міркування щодо організації навчання учнів 10 класів, орієнтованого на **формування граматичних навичок із використанням чат-ботів**.

Інформацію, отриману з цієї анкети, буде використано **виключно для наукового дослідження**

«Формування граматичних навичок учнів 10 класів із використанням чат-ботів».

Будь ласка, дайте відповіді на запитання у письмовій формі або поставте «✓» біля обраного Вами варіанту відповіді.

Щиро вдячні за співпрацю!

1. Як часто Ви використовуєте чат-боти під час навчання граматики учнів 10 класів?

- На кожному уроці
- Кілька разів на місяць
- Дуже рідко
- Не використовую

2. Які типи чат-ботів Ви застосовуєте або готові застосовувати у процесі формування граматичних навичок?

(Виберіть усі відповідні варіанти)

- Чат-боти для виконання граматичних вправ
- Чат-боти для пояснення граматичних правил
- Чат-боти для діалогічного спілкування
- Чат-боти для автоматичної перевірки помилок
- Освітні чат-боти на базі штучного інтелекту
- Інше (вказіть) _____

3. Які платформи або сервіси чат-ботів Ви використовуєте у навчанні граматики?

- ChatGPT
- Telegram-чат-боти
- Microsoft Copilot
- Освітні платформи з вбудованими чат-ботами
- Не використовую
- Інше (вказіть) _____

Інше _____

4. З якою дидактичною метою Ви використовуєте чат-боти на уроках іноземної мови?

- Пояснення граматичних правил
 - Закріплення граматичного матеріалу
 - Тренування граматичних структур у контексті
 - Самостійна робота учнів
 - Контроль та самоконтроль знань
 - Індивідуалізація навчання
-

5. Як Ви враховуєте рівень володіння іноземною мовою учнів при використанні чат-ботів?

- Завжди адаптую завдання чат-ботів до рівня учнів
 - Частково враховую рівень учнів
 - Рідко враховую рівень учнів
 - Не враховую рівень учнів
-

6. Які переваги Ви бачите у використанні чат-ботів для формування граматичних навичок?

(Виберіть кілька варіантів)

- Підвищення мотивації учнів
- Миттєвий зворотний зв'язок
- Можливість індивідуальної траєкторії навчання

- Зменшення страху помилок у учнів
- Активізація самостійної роботи
- Розвиток навичок самоконтролю
- Інше _____

7. Які труднощі Ви спостерігаєте під час використання чат-ботів у навчанні граматики?

(Виберіть кілька варіантів)

- Недостатній доступ до технічних засобів або Інтернету
- Недостатній рівень цифрової грамотності учнів
- Потреба у додатковому часі для підготовки завдань
- Складність контролю роботи учнів
- Можливість механічного виконання завдань без усвідомлення
- Інше _____

8. Як Ви оцінюєте ефективність чат-ботів у формуванні граматичних навичок учнів 10 класів?

- Дуже ефективні
- Скоріше ефективні
- Малоефективні
- Не можу оцінити

9. Які граматичні теми, на Вашу думку, найдоцільніше опрацьовувати за допомогою чат-ботів?

(Відкрите запитання)

10. Яку перспективу Ви бачите у використанні чат-ботів для формування граматичних навичок учнів старшої школи?

- Вважаю, що чат-боти стануть невід’ємною частиною навчального процесу
- Вважаю, що використання чат-ботів потребує методичного вдосконалення
- Не маю чіткої думки щодо перспектив
- Вважаю, що традиційні методи є більш ефективними
- Інше _____

Додаток Б

Анкетування учнів

Зразок анкети

Шановні учні!

Просимо Вас дати відповіді на запитання анкети щодо **навчання граматики іноземної мови із використанням чат-ботів**.

Інформацію, отриману з цієї анкети, буде використано **виключно для наукового дослідження**

«Формування граматичних навичок учнів 10 класів із використанням чат-ботів».

Будь ласка, дайте відповіді на запитання у письмовій формі або поставте «✓» біля обраного Вами варіанту відповіді.

Щиро вдячні за співпрацю!

1. Що спонукає Вас вивчати іноземну мову?

- Для отримання хороших оцінок
- Для подальшого навчання та кар'єри
- Мені подобається іноземна мова
- Це необхідно за шкільною програмою
- Інше: _____

2. Чи використовували Ви чат-боти під час вивчення граматики іноземної мови?

- Так, часто
 - Так, інколи
 - Ні, але хотів(ла) би спробувати
 - Ні, не використовував(ла)
- _____

3. Як саме Ви використовуєте чат-боти під час вивчення граматики?

(Виберіть кілька варіантів)

- Для пояснення граматичних правил
- Для виконання граматичних вправ
- Для перевірки правильності відповідей
- Для тренування граматичних структур у діалозі
- Для самостійної роботи вдома

4. Чи подобається Вам використовувати чат-боти на уроках іноземної мови?

- Так
- Ні
- Залежить від теми уроку
- Важко відповісти

5. Як часто вчитель використовує чат-боти або подібні цифрові інструменти для вивчення граматики?

- На кожному уроці
- Кілька разів на місяць
- Рідко
- Ніколи

6. Які чат-боти або платформи Ви використовували під час вивчення граматики?

(Виберіть кілька варіантів)

- ChatGPT
 - Чат-боти в Telegram
 - Онлайн-платформи з вбудованими чат-ботами
 - Інші (вказіть)
 - Не використовував(ла)
-

7. Чи враховується Ваша думка під час вибору завдань для вивчення граматики?

- Завжди
- Часто
- Рідко
- Ніколи

8. Якими є граматичні завдання під час використання чат-ботів?

- Однаковими для всіх учнів
- Переважно індивідуальними
- Частково індивідуальними
- Важко відповісти

9. Які труднощі Ви відчуваєте під час використання чат-ботів для вивчення граматики?

(Виберіть кілька варіантів)

- Недостатній доступ до Інтернету або пристроїв
 - Складно зрозуміти пояснення чат-бота
 - Важко самостійно сформулювати запитання
 - Відволікаюся під час роботи з чат-ботом
 - Не відчуваю труднощів
-

10. Чи хотіли б Ви частіше використовувати чат-боти для вивчення граматики іноземної мови?

- Так, це цікаво та корисно
- Ні, мені більше підходять традиційні методи
- Мені байдуже, я довіряю вибору вчителя
- Не знаю, не замислювався(лася)

Додаток В

Анкетування учнів щодо рівня вмотивованості

Шановні учні!

Просимо Вас дати відповіді на запитання анкети щодо **Вашої мотивації до вивчення граматики англійської мови, зокрема з використанням чат-ботів.**

Інформацію, отриману з цієї анкети, буде використано **виключно для наукового дослідження**

«Формування граматичних навичок учнів 10 класів із використанням чат-ботів».

Поставте «✓» біля обраного варіанту відповіді або дайте коротку письмову відповідь.

1. Як Ви зазвичай відчуваєтеся під час вивчення граматики англійської мови?

- Зацікавлено
- Спокійно
- Байдуже
- Нудно
- Напружено

2. Як Ви загалом ставитеся до вивчення англійської мови?

- Дуже позитивно
 - Скоріше позитивно
 - Нейтрально
 - Скоріше негативно
 - Негативно
-

3. Чи подобається Вам вивчати граматику англійської мови з використанням чат-ботів?

- Так
 - Ні
 - Важко відповісти
-

4. Що Вам найбільше подобається на уроках англійської мови?

(Виберіть кілька варіантів)

- Спілкування англійською мовою
- Виконання граматичних вправ
- Робота з чат-ботами
- Перегляд відео та прослуховування аудіо
- Робота в парах або групах
- Інше (вказіть) _____

5. Як Ви найчастіше працюєте над граматиною англійської мови?

- Під час уроків у школі
- Самостійно вдома
- За допомогою онлайн-ресурсів
- За допомогою чат-ботів
- Інше (вказіть) _____

6. Чи зростає Ваша зацікавленість у вивченні граматики під час використання чат-ботів?

- Так, значно зростає
 - Частково зростає
 - Не змінюється
 - Зменшується
-

7. Чи вважаєте Ви, що знання граматики англійської мови є важливим для Вашого майбутнього?

- Так
- Ні
- Не знаю

8. Які граматичні теми Вам найцікавіше вивчати?

(Відкрите запитання)

9. Що, на Вашу думку, допомогло б підвищити мотивацію до вивчення граматики англійської мови?

- Більше інтерактивних завдань
- Частіше використання чат-ботів
- Пояснення з прикладами з реального життя
- Індивідуальний підхід

– Інше

10. Чи хотіли б Ви частіше використовувати чат-боти під час вивчення граматики англійської мови?

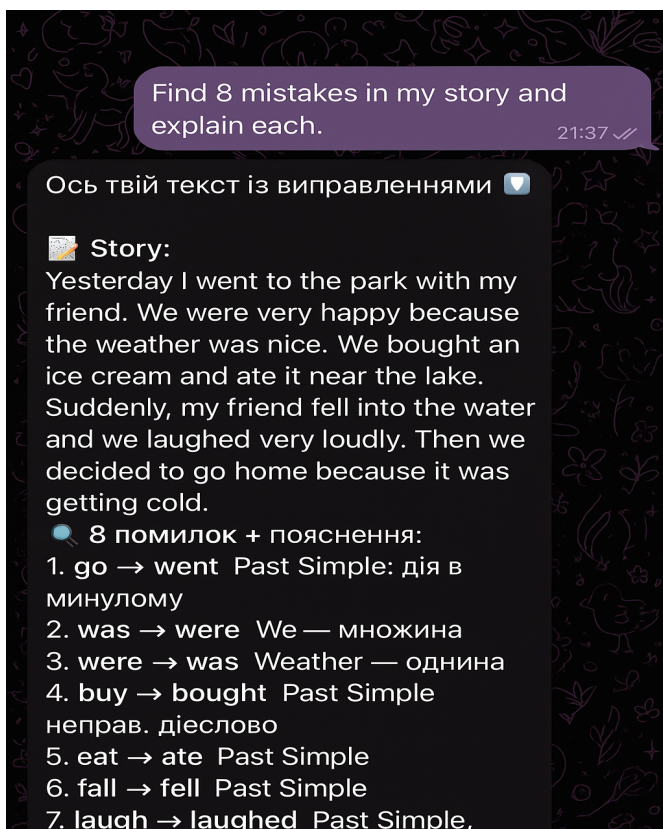
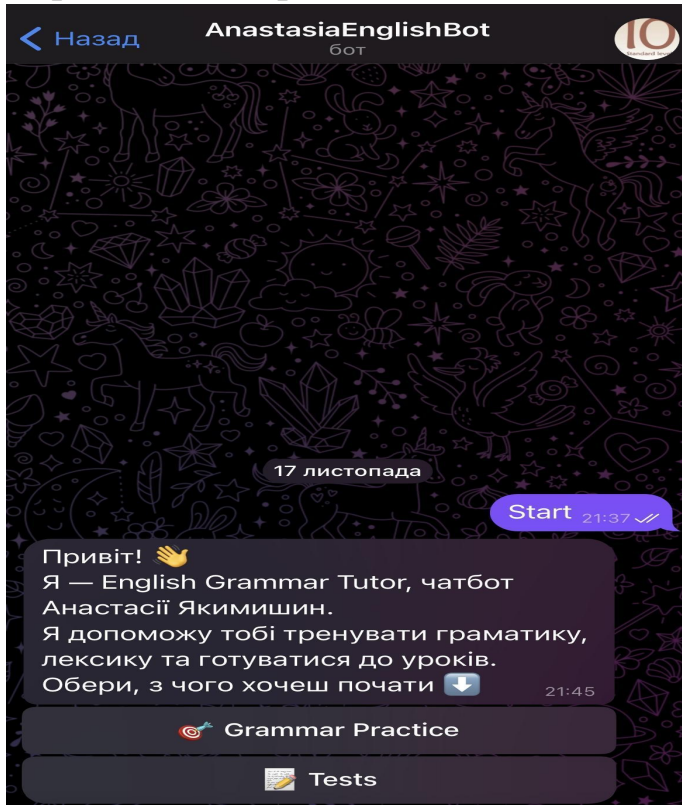
– Так

– Ні

– Байдуже

Додаток Г

Скріншоти авторського чат-бота

У межах даного дослідження було розроблено авторський чат-бот з англійської мови, спрямований на формування та вдосконалення граматичних

і лексичних навичок учнів старших класів. Чат-бот створено як інтерактивний цифровий інструмент навчання, що функціонує в режимі діалогу та забезпечує миттєвий зворотний зв'язок.

Розроблений чат-бот реалізує принципи комунікативного та особистісно орієнтованого навчання. Він дозволяє користувачам виконувати граматичні та лексичні завдання, отримувати пояснення до помилок, а також повторювати навчальний матеріал у зручному темпі. Особливістю чат-бота є можливість багаторазового виконання завдань різного рівня складності, що сприяє закріпленню мовного матеріалу.

На поданих у додатку скріншотах продемонстровано основні етапи взаємодії користувача з чат-ботом, а саме:

- вибір навчального завдання;
- виконання граматичних або лексичних вправ;
- автоматичну перевірку відповідей;
- надання коментарів і пояснень до допущених помилок;
- формування мотиваційних повідомлень для підтримки навчальної активності учнів.

Чат-бот було використано під час формувального експерименту як додатковий навчальний засіб поряд із традиційними методами навчання. Його застосування сприяло підвищенню навчальної мотивації учнів, активізації їхньої самостійної роботи та покращенню якості засвоєння граматичного матеріалу.

Таким чином, представлений чат-бот є ефективним інструментом цифрової підтримки процесу навчання англійської мови та може бути

рекомендований для використання в освітній практиці закладів загальної середньої освіти.